

Valsts kanceleja

Jurijs Nikišins, Dr.sc.soc.

Eiropas Sociālā pētījuma (ESS) datu analīze
NAP2027 vidusposma izvērtējuma
un Latvija 2050 izstrādes vajadzībām

A N A L Ī Z E S Z I Ņ O J U M S

RĪGĀ 2025

SATURS

Ievads	3
Apmierinātība ar dzīvi kopumā	5
Emocionālā saistība ar Latviju	7
Emocionālā saistība ar Eiropu	9
Attieksme pret Eiropas turpmāko unifikāciju (integrāciju).....	11
Potenciāls balsojums par Latvijas dalību Eiropas Savienībā.....	13
Iedzīvotāju pilsoniskās līdzdalības indekss	14
Priekšstati par politiskās sistēmas atsaucību un demokrātisku ietekmējamību	17
Priekšstati par paša spējām ietekmēt politiskos lēmumus	19
Sekošana līdz ziņām par politiku un aktuāliem notikumiem masu medijos	21
Apmierinātība ar ekonomiku.....	23
Apmierinātība ar demokrātiju.....	25
Nostāja klimata jautājumos	27
Sociālās dzīves kvalitāte.....	30
Sociālā uzticēšanās.....	33
Attieksme pret imigrāciju no nabadzīgākām valstīm ārpus Eiropas	37
Dzimumu līdztiesības uztvere.....	38
Viedokļi par valdības iejaukšanos, lai izlīdzinātu ienākumu atšķirības	39
Politiskā uzticēšanās	40
Kopsavilkums, secinājumi un iespējamie politikas virzieni	43
Avoti	49

Ievads

Šis ziņojums balstās uz Eiropas Sociālā pētījuma (ESS) 11. kārtas datiem par Latviju un piedāvā kompakti strukturētu, lietišķu, datus balstītu ieskatu aktuālajās sabiedrības tendencēs. Rezultāti ir pielietojami Nacionālā attīstības plāna (NAP) vajadzībām un nākamā plānošanas periodā politikas veidošanai.

Eiropas sociālais pētījums (*European Social Survey*, saīs. ESS) ir starptautisks socioloģisks pētījums, kas tiek veikts katru otro gadu kopš 2002.gada. To starptautiskajā līmenī organizē ESS Eiropas Pētniecības infrastruktūras konsorcijs. ESS Latvijā tiek finansēts no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem saskaņā ar 2015. gada 26. maija MK noteikumiem Nr. 259 "Atbalsta piešķiršanas kārtība dalībai starptautiskās sadarbības programmās pētniecības un tehnoloģiju jomā."

Ziņojumā metodiski tiek izmantota divpakāpju pieeja: (1) krustojumu tabulas, lai identificētu nozīmīgākos faktorus atsevišķi (mājās lietotā valoda, vecums, izglītība, reģions, nodarbinātība, politiskā uzticēšanās, ienākumu pašnovērtējums u.c.) vai vidējo vērtību salīdzināšanai; (2) regresijas, lai novērtētu faktoru kopējo ietekmi un to mijiedarbību (piemēram, vecuma ietekmes salīdzināšanai dažādās lingvistiskajās grupās) vai korelācijas.

ESS datu saturs, izcelsme, kvalitāte, nozīme, lietojums un analīzes metodoloģija ir sīkāk iztirzāta un paskaidrota pielikumos šim ziņojumam.

Ziņojums aptver šādas tematiskās sadaļas:

- Apmierinātība ar dzīvi kopumā
- Emocionālā saistība ar Latviju
- Emocionālā saistība ar Eiropu
- Attieksme pret Eiropas turpmāko unifikāciju (integrāciju)
- Potenciāls balsojums par Latvijas dalību Eiropas Savienībā
- Iedzīvotāju pilsoniskās līdzdalības indekss
- Priekšstati par politiskās sistēmas atsaucību un demokrātisku ietekmējamību
- Priekšstati par paša spējām ietekmēt politiskos lēmumus
- Sekošana līdzi ziņām par politiku un aktuāliem notikumiem masu medijos
- Apmierinātība ar ekonomiku
- Apmierinātība ar demokrātiju
- Nostāja klimata jautājumos
- Sociālās dzīves kvalitāte
- Sociālā uzticēšanās
- Attieksme pret imigrāciju no nabadzīgākām valstīm ārpus Eiropas
- Dzimumu līdztiesības uztvere

- Viedokļi par valdības iejaukšanos, lai izlīdzinātu ienākumu atšķirības
- Politiskā uzticēšanās

Lai nodrošinātu pārskatāmību un saprotamību, katras ziņojuma sadaļas sākumā sniegts īss pārskats no krustojumu tabulas un vidējo vērtību salīdzinājuma (atrodamas pielikumos atsevišķā dokumentā). Tam seko padziļinātāks skats uz katra analizējamā parametra (piem., apmierinātība ar dzīvi) faktoriem no regresijas, korelāciju vai citas atbilstošas metodes analīzes. Visbeidzot, tiek piedāvāta apkopojošā interpretācija, secinājumi un ieteikumi politikas veidotājiem.

Apmierinātība ar dzīvi kopumā

Mērīšana

Apmierinātība ar dzīvi ESS tiek mērīta ar anketas jautājumu **B27**: “Kopumā ņemot, cik apmierināts(-a) jūs pašlaik esat ar savu dzīvi? Lūdzu, atbildiet, izmantojot šo kartīti, kur 0 nozīmē “ļoti neapmierināts(-a)”, bet 10 nozīmē – “ļoti apmierināts(-a)”.” Tam ir intervāla skala un salīdzināšanai tiek izmantotas tās vidējās vērtības dažādu sociāli demogrāfisko grupu griezumā.

Galvenie novērojumi (pielikumu tabulas 3.1.1. – 3.1.6.)

Vidējo vērtību salīdzināšana parāda, ka statistiski nozīmīga ietekme uz apmierinātību ir vecumam, mājās lietotai valodai, izglītības līmenim (ir vai nav augstākā izglītība) un reģionam.

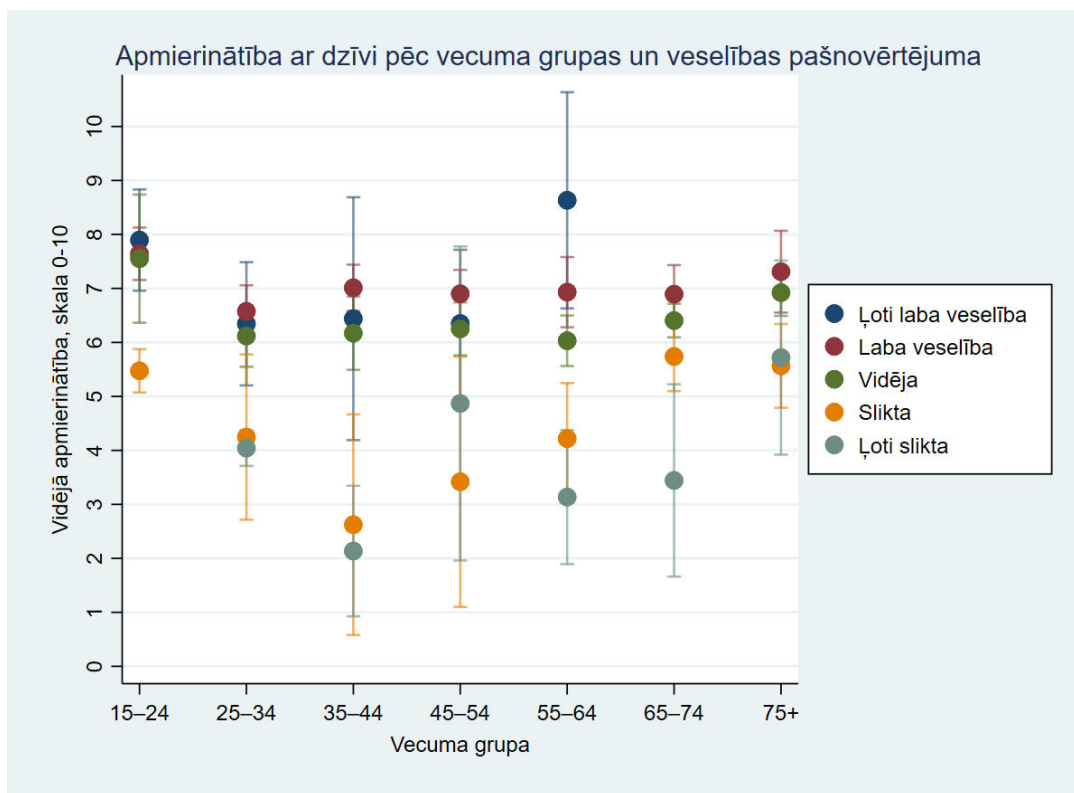
- Vidējā apmierinātība ar dzīvi, kas tika mērīta skalā no 0 līdz 10, ir nedaudz augstāka jaunākajai 15–24 g.v. grupai (7.2) nekā citām grupām, kurās tā svārstās no 6.0 līdz 6.5.
- Respondenti no latviski runājošām mājsaimniecībām uzrāda augstāku apmierinātības līmeni (6.7) nekā respondenti no latviski-krieviski (6.3.) un krieviski (5.7) runājošām mājsaimniecībām.
- Cilvēki ar augstāko izglītību (7.0) ir apmierinātāki ar dzīvi, nekā tie, kuriem tās nav (6.3).
- Apmierinātība ar dzīvi būs augstāka Vidzemes (7.0) un Pierīgas (6.9.) iedzīvotājiem, zemākā – Rīgas (6.3.) un Zemgales (6.2) iedzīvotājiem.

Ņemot vērā, ka apmierinātību ar dzīvi var ietekmēt arī veselības stāvoklis un ģimenes stāvoklis, apmierinātības regresijas analīzē ir jāiekļauj arī šie faktori. ESS anketā veselība tiek izziņāta kā respondenta pašnovērtējums skalā no 1 (ļoti laba veselība) līdz 5 (ļoti slikta veselība). Ģimenes stāvokļa mainīgais tiek vienkāršots līdz 0 (neprecējies vai nedzīvo kopā ar partneri) un 1 (precējies vai dzīvo kopā ar partneri).

Regresijas analīze (pielikumu R1 tabula)

Regresijas analīzes rezultāti parāda, ka tieši vecumam un veselības pašnovērtējumam ir spēcīgākā ietekme. Veselības stāvoklis ietekme var atšķirties dažādās vecuma grupās. Tāpēc regresijā ir iekļauti nevis tikai šie faktori atsevišķi, bet arī to mijiedarbība jeb interakcija (t.s. *interaction term*).

Zem regresijas tabulas ir ievietota piezīme par bāzi (N) – respektīvi, uz cik pētījuma dalībnieku pamata tika veikti aprēķini. Parasti šis skaitlis ir mazāks par izlases kopapjomu (1252 respondenti) sakarā ar to, ka ne visi respondenti ir atbildējuši uz visiem jautājumiem. Tāpat tiek norādīts determinācijas koeficients (R^2). Tas ir skaitlis no 0 līdz 1, kas parāda, kādu daļu no atkarīgā mainīgā mainības izskaidro regresijā iekļautie faktori.

1.. grafiks. Vecuma grupas un veselības pašnovērtējuma ietekme uz apmierinātību ar dzīvi kopumā. $N = 1183$; $R^2 = 0,21$.

1. grafikā redzams, ka veselība ir izšķirošs faktors dzīves apmierinātībai. Visās vecuma grupās cilvēki ar labāku pašsajūtu ir būtiski apmierinātāki ar dzīvi. Turklāt lielākā atšķirība ir starp “vidēju” un “sliktu” veselību. Vecuma ietekme arī pastāv, taču tā mazāka nekā veselības ietekme.

Jaunākajā grupā (15–24) nav respondentu ar ļoti sliktu veselības pašnovērtējumu. Līdzīgi tam, visvecākajā grupā (75+) nav neviena, kas vērtētu savu veselību kā ļoti labu.

Nav pārsteidzoši, ka ar labu vai ļoti labu veselību dzīves apmierinātība ir augsta gandrīz visos vecumos. Izteikts maksimums redzams 55–64 gadu grupā: ar labu veselību šīs grupas pārstāvji apmierinātību ar dzīvi vērtē pat augstāk nekā jaunākie, t.i. 15–24 gadus vecie.

Ar sliktu veselības apmierinātība ir zema jebkurā vecumā; redzams, ka vecākajās grupās apmierinātības izkliede ir lielāka. Vislielākā veselības ietekme uz apmierinātību ar dzīvi ir vecuma grupās 35–44, 45–54 un 55–64.

Kopumā ņemot, dzīves apmierinātību visvairāk nosaka veselības stāvoklis, nevis tikai vecums. Veselības uzlabošana ir galvenā svira iedzīvotāju subjektīvās labsajūtas celšanai.

Emocionālā saistība ar Latviju

Mērīšana

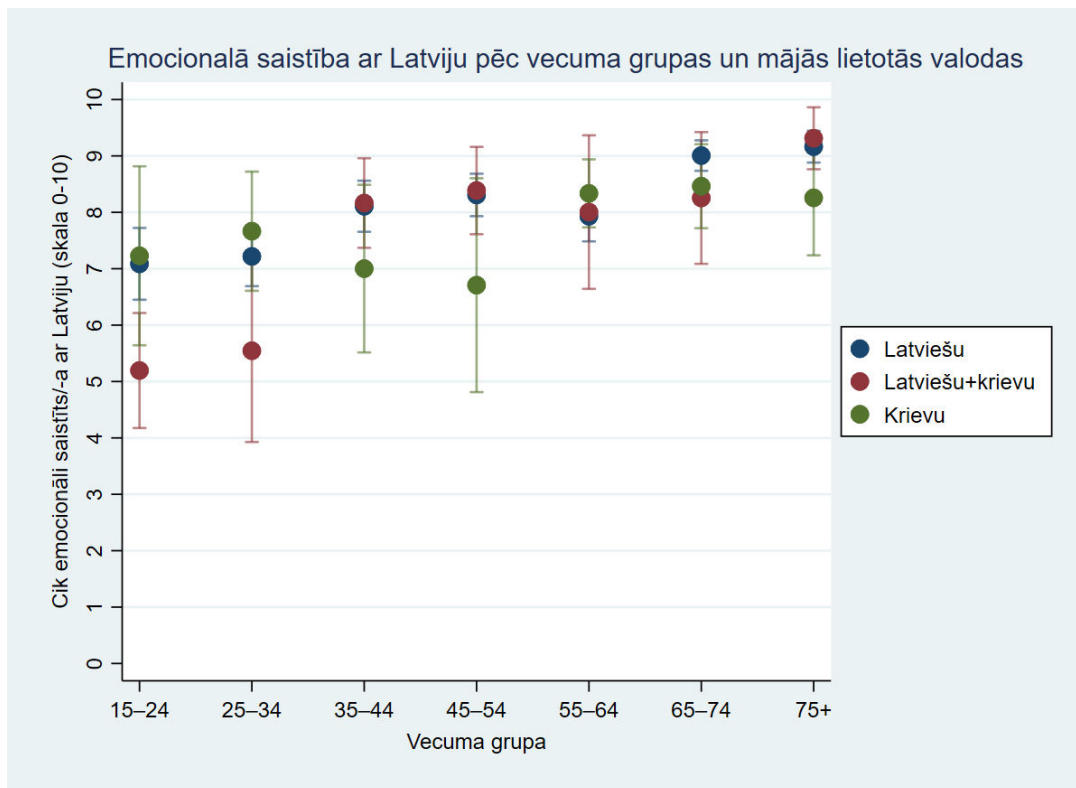
Emocionālā saistība ar Latviju ir mērīta ar ESS anketas jautājumu **C9**: *“Cik lielā mērā jūs jūtaties emocionāli saistīts(-a) ar Latviju? Lūdzu, izvēlieties skaitli no 0 līdz 10, ja 0 nozīmē “nemaz neesmu emocionāli saistīts(-a)” un 10 nozīmē “ļoti emocionāli saistīts(-a)”.*”

Galvenie novērojumi (pielikumu tabulas 3.2.1. – 3.2.7.)

Vidējo vērtību salīdzināšana parāda, ka statistiski nozīmīga ietekme uz emocionālo saistību ar Latviju ir mājās lietotai valodai, dzimumam, vecumam un izglītībai.

- Emocionālā saistība ar Latviju, kas tika mērīta skalā no 0 līdz 10, ir nedaudz augstāka mājās latviski runājošiem respondentiem (8,2) nekā krieviski runājošiem (7,6) un jauktajai grupai, kas mājās runā latviešu un krievu valodā (7,2).
- Sieviešu emocionālā saistība ar Latviju ir nedaudz lielāka (8,3) nekā vīriešiem (7,6).
- Jo vecākai grupai pieder respondents, jo augstāka ir viņa emocionālā saistība ar Latviju. Jaunākajai grupai tā vidēji ir 6,7, vecākajai – 9,0.
- Cilvēkiem ar augstāko izglītību kopumā raksturīga ciešāka saistība ar Latviju (8,4), nekā cilvēkiem bez augstākās izglītības (7,8).

Regresijas analīze (pielikumu R2 tabula)

2. grafiks. Vecuma grupas un mājās lietotās valodas ietekme uz emocionālo saistību ar Latviju. $N = 1165$; $R^2 = 0,19$.

2. grafiks uz regresijas rezultātu pamata apstiprina, ka emocionālā saistība ar Latviju palielinās līdz ar vecumu. Augstākie rādītāji ir vecuma grupās 65–74 un 75+. Nevienai respondentu grupai emocionālā saistība ar Latviju nav mazāka par 5, kas ir skalas viduspunkts.

Atšķirības starp valodas grupām ir, taču tās ir izteiktākas jaunākās un vidējās grupās. Vecākā gadagājuma respondentiem etnolingvistiskās atšķirības izlīdzinās.

Latviešu valodā runājošie tikai vecuma grupā 55–64 uzrāda augstāko emocionālās saistības līmeni. Vecuma grupās 35–44, 45–54 un 75+ tā ir nebūtiski mazāka nekā jauktajai grupai. Zīmīgi, ka tieši divās jaunākajās grupās jauktajai grupai ir salīdzinoši zemāki saistības rādītāji nekā latviski runājošo un krievvalodīgo grupām. Šajās divās vecuma grupās (15–24 un 25–34) respondenti, kas mājās runā tikai latviski vai tikai krieviski, ir tuvāki cits citam savā deklarētajā emocionālās saistības pakāpē, nekā respondenti, kas mājās lieto abas divas valodas. Visizteiktākā starpība saistības līmeņos ir 45 – 54 vecuma grupā, taču arī tur krieviski runājošiem tā ir tuvu 7.

Tāpat redzams, ka vecākajās kohortās ir vismazākā distance. 65–74 un 75+ grupās visas trīs valodas grupas sasniedz augstu emocionālās saistības līmeni. Tas nozīmē, ka piederības sajūta Latvijai ar vecumu kļūst noturīgāka neatkarīgi no valodas.

Kopumā ņemot, emocionālā saistība ar Latviju pieaug līdz ar vecumu visās valodas grupās, turklāt valodas atšķirības vecākajās grupās būtiski samazinās.

Emocionālā saistība ar Eiropu

Mērīšana

Emocionālā saistība ar Eiropu tiek mērīta ar anketas jautājumu **C9**: *"Cik lielā mērā jūs jūtaties emocionāli saistīts(-a) ar Latviju? Lūdzu, izvēlieties skaitli no 0 līdz 10, ja 0 nozīmē "nemas neesmu emocionāli saistīts(-a)" un 10 nozīmē "joti emocionāli saistīts(-a)"*.

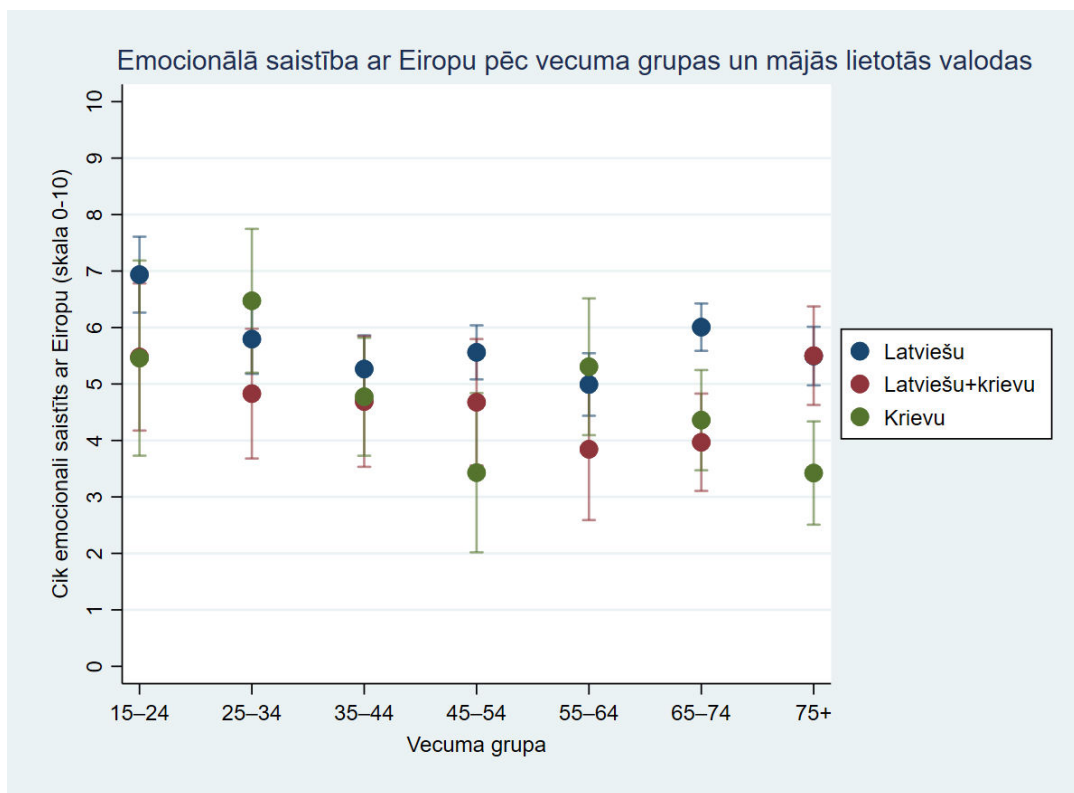
Galvenie novērojumi (pielikumu tabulas 3.2.8. – 3.2.14.)

Vidējo vērtību salīdzināšana parāda, ka statistiski nozīmīga ietekme uz emocionālo saistību ar Latviju ir mājās lietotai **valodai**, **vecumam**, **izglītībai** (ir vai nav augstākā), kā arī **nodarbinātības statusam**, **reģionam** un **politiskās uzticēšanās līmenim**. Dzimumam nebija statistiski nozīmīga ietekme.

- Emocionālā saistība ar Eiropu ir augstāka latviešu valodas grupā (5,6), zemāks jauktajā grupā (5,2) un viszemākais krievu valodas grupā (4,8).
- Jaunākā grupa (15–24) jūtas piederīgāka Eiropai (6,4), savukārt vidējais rādītājs pakāpeniski samazinās vidējos un vecākos vecumos; zemāki līmeņi redzami 55–64 un 75+ grupās (attiecīgi 5,0).
- Cilvēkiem ar augstāko izglītību piederība Eiropai ir augstāka (6,4) nekā cilvēkiem bez augstākās izglītības (5,1).
- Reģionu griezumā visaugstākais vidējais līmenis ir Rīgā (6,1), salīdzinoši zemāks — Pierīgā un Latgalē (5,4), Vidzemē (5,5) un Zemgalē (5,1), bet viszemākais Kurzemē (4,4).
- Strādājošie jūtas nedaudz piederīgāki Eiropai (5,7) nekā nestrādājošie (5,3); atšķirības ir statistiski nozīmīgas.
- Piederība Eiropai pieaug līdz ar politiskās uzticēšanās līmeni — no 4,9 zemas uzticēšanās grupā līdz 6,1 vidējās uzticēšanās un 6,5 augstas uzticēšanās grupā.

Regresijas analīze (pielikumu R3 tabula)

Informatīvākie griezumi regresijas analīzei šajā scenārijā būtu valoda+vecums, kā arī valoda+reģions un vecums+reģions. Taču otrā un trešā varianta realizācija ir problemātiska, jo ārpus Rīgas un Latgales ir visai mazs jauktās un krieviski runājošās grupas īpatsvars, kas neļauj īstenot statistiskus salīdzinājumus. Savukārt septiņu vecuma grupu un sešu reģionu interakcija liktu salīdzināt 42 grupas, kas ir pārāk daudz 1252 respondentu izlasei. Šī iemesla dēļ tālāk apskatīta mājās lietotās valodas un vecuma grupas mijiedarbības ietekme uz emocionālo saistību ar Eiropu.

3. grafiks. Vecuma grupas un mājās lietotās valodas ietekme uz emocionālo saistību ar Eiropu. $N = 1133$; $R^2 = 0,19$.

3. grafiks parāda, kā mainās emocionālā saistība ar Eiropu atkarībā no valodas un vecuma grupas. Šī ietekme nav lineāra un vienmērīga.

Visvājākā saistība ar Eiropu (zem 4 rangiem no 10) ir krieviski runājošiem 45–54 un 75+ vecuma grupās; visspēcīgākā (virs 6) tā ir 15–24 latviski runājošo un 25–34 krieviski runājošo grupā. Ir vecuma kategorijas, kurās piederība Eiropai ir visvājākā tieši jauktajai etnolingvistiskajai grupai (55–64 un 65–74), taču nevienā no vecuma kategorijām tie nav latviski runājošie respondenti. No mājās lietotās valodas perspektīvas raugoties, jākonstatē, ka dažās vecuma kategorijās krieviski runājošo grupa “bloķējas” ar jaukto (15–24, 35–44, 65 – 74), bet vienā krieviski runājošo pozīcijas ir tuvākas respondentiem, kas mājās runā latviski (55–64).

Kopumā visām grupām piederība Eiropai nozīmē mazāk nekā piederība Latvijai, ja salīdzina 2.2. grafiku un 2.1. grafika vēstījumu. No datiem aprēķināmais korelācijas koeficients starp šīm divām attieksmēm ir 0,326, kas ir pozitīva, taču vien mēreni spēcīga sakarība.

Vismaz daļēji šo tendenci var skaidrot ar informācijas patēriņa hipotēzēm, lai gan tās neizriet tieši no ESS datiem. Visticamāk, jaunākas vecuma grupas biežāk lieto ārzemju informācijas avotus, mācās, studē vai strādā mobilākā vidē, kas var stiprināt piederību Eiropai. Tāpat nav ignorējama valodas un informācijas telpas ietekme. Proti, dažādu mediju lietošanas paradumi var noteikt atšķirīgu emocionālo attieksmi pret Eiropu.

Attieksme pret Eiropas turpmāko unifikāciju (integrāciju)

Mērišana

Cits vērā ņemams rādītājs ir respondentu viedoklis par Eiropas integrāciju (anketas angļiskajā oriģinālā – *unification*, unifikācija). Šis viedoklis tiek mērīts ar ESS anketas jautājumu **B37**: “Domājot par Eiropas Savienību, ir cilvēki, kuri uzskata, ka Eiropas iekšējās integrācijas procesiem būtu jāturpinās. Citi uzskata, ka tie jau ir aizgājuši pārāk tālu. Izmantojot šo kartīti, kurš skaits uz šīs skalas vislabāk raksturo Jūsu nostāju?” 0 atbilst nostājai, ka ES integrācija ir aizgājusi pārāk tālu, bet 10 – ka ES integrācijai būtu jāturpinās.

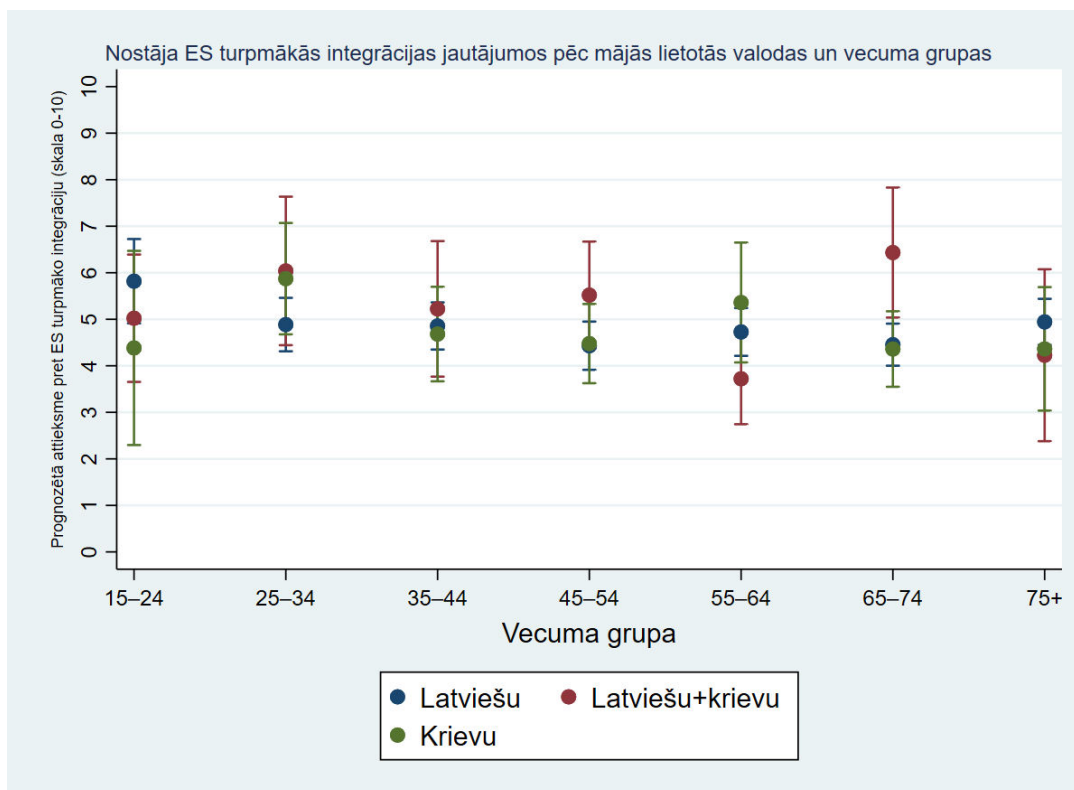
Galvenie novērojumi (pielikumu tabulas 3.2.15. – 3.2.18.)

Vidējo vērtību salīdzināšana parāda, ka statistiski nozīmīga ietekme uz emocionālo saistību ar Latviju ir mājās lietotai valodai, vecumam, izglītībai (ir vai nav augstākā), kā arī nodarbinātības statusam, reģionam un politiskās uzticēšanās līmenim. Dzimumam nebija statistiski nozīmīga ietekme.

- Viszemākais atbalsts ES integrācijai vidēji ir respondentiem no krievvalodīgām mājsaimniecībām bez augstākās izglītības – strādājošiem (4,1) un strādājošiem (4,5), kā arī krievvalodīgajiem ar augstāko izglītību, kas nestrādā (4,3). Respondentiem, kuriem mājās runā tikai latviski, atbalsts ES turpmākai integrācijai ir nedaudz lielāks (bez augstākās izglītības 4,6 – 4,7; ar augstāko izglītību 5,0 – 5,2).
- Lielākais atbalsts ES turpmākai integrācijai ir respondentiem no bilingvālām (latviešu+krievu) mājsaimniecībām – vidēji 6,5. Tas ir būtiski augstāks nekā citām grupām.
- Vecuma grupu griezumā augstākais atbalsts ir 15–24 g.v. jauniešu vidū (5,7), kā arī salīdzinoši augsts 25–34 g.v. (5,1) un 75+ g.v. (5,1). Vidējā vecuma grupās (35–74) atbalsts ir zemāks ap 4,5–4,7. Tātad, jaunākie un vecākie izrāda nedaudz lielāku atbalstu nekā vidējās paaudzes.
- Jo lielāka politiskā uzticēšanās, jo augstāks atbalsts ES integrācijai. Zemās uzticēšanās grupā tā ir 4,1; vidējās uzticēšanās grupā – 5,6; augstākās uzticēšanās grupā – 6,1.

Regresijas analīze (pielikumu R4 tabula)

Regresijā iekļauti šo nostāju ietekmējošie faktori – mājās lietotā valoda, vecuma grupa, augstākās izglītības esamība, reģions un politiskās uzticēšanās līmenis; tika paredzētas arī valodas un vecuma grupas faktoru interakcija un augstākās izglītības un politiskās uzticēšanās līmeņa interakcija.

4. grafiks. Vecuma grupas un mājās lietotās valodas ietekme uz nostāju ES turpmākās integrācijas jautājumā. $N = 1015$; $R^2 = 0,15$

Regresijas rezultāti rāda, ka attieksmi pret ES integrāciju visnoturīgāk pozitīvā virzienā ietekmē politiskā uzticēšanās: gan vidējas, gan augstas uzticēšanās grupām vērtējumi ir būtiski augstāki nekā zemās uzticēšanās grupai.

Vecuma profils nav lineārs: salīdzinot ar jaunāko 15–24 gadus vecu grupu, 45–54, 55–64 un 65–74 grupās vērojami zemāki vērtējumi, kas nozīmē kritiskāku skatījumu uz integrācijas padziļināšanos.

Mājās lietotā valoda pati par sevi nav statistiski nozīmīgs faktors. Tai pašā laikā atsevišķas valodas un vecuma kombinācijas iezīmējas ar pozitīvāku skatījumu uz ES turpmāko integrāciju, īpaši jauktā valodas grupa 65–74 gadu vecumā un krieviski runājošo 25–34 g.v. grupa.

Reģionālā griezumā lielāks atbalsts ES turpmākai integrācijai vērojams Pierīgā un Vidzemē.

Iekļautie faktori kopumā sniedz konsekventu ainu: augstāka politiskā uzticēšanās un dzīvošana Pierīgā/Vidzemē saistās ar pozitīvāku skatījumu uz ES integrāciju, savukārt vidējā vecumā attieksme pret to ir piesardzīgāka. Mājās lietotās valodas ietekme parādās selektīvi, tikai atsevišķās vecuma apakšgrupās.

Potenciāls balsojums par Latvijas dalību Eiropas Savienībā

Mērīšana

Attieksmi pret Eiropas Savienību parāda arī balsošanas nodoms par palikšanu tajā vai izstāšanos hipotētiskajā situācijā, kad nākamajā dienā pēc respondenta dalības aptaujā notiktu referendums par Latvijas dalību ES. ESS anketā to mēra ar jautājumu **C43**: *“Iztēlojieties, ka Latvijā rīt būtu referendums par dalību Eiropas Savienībā. Vai jūs balsotu par to, lai Latvija arī turpmāk būtu Eiropas Savienības dalībvalsts vai izstātos no Eiropas Savienības?”*

Galvenie novērojumi (pielikumu tabulas 3.2.19. – 3.2.25.)

- Latvijā stabils vairākums visās sociālajās grupās atbalsta palikšanu ES (ap 86% kopumā).
- Atbalsts ir augstākais latviešu valodas grupā (88,7%), nedaudz zemāks jauktajā (80,0%) un viszemākais krievu valodas grupā (74,3%), un šīs atšķirības ir statistiski nozīmīgas.
- Vecuma griezumā atbalsts ir īpaši augsts jaunākajā kohortā 15–24 (93,8%), bet relatīvi zemāks 35–44 (77,6%) un 45–54 (83,2%) grupās; atšķirības kopumā ir statistiski nozīmīgas.
- Reģionos izceļas Vidzeme (91,9%) un Rīga (88,6%) ar augstāku atbalstu, kamēr Kurzemē (82,6%) un Latgalē (82,2%) atbalsts ir zemāks. Zemgalē papildus ir relatīvi augstāks atbilstu “nebalsotu” īpatsvars (14,5%), kas var norādīt samērā izplatītāku vienaldzību vai viedokļu nenoteiktību šajā jautājumā.
- Atšķirības pēc dzimuma, izglītības un nodarbinātības statusa nav statistiski nozīmīgas.

Kopumā par izstāšanos no ES balsotu ļoti mazs iedzīvotāju īpatsvars (ap 9–10%) un tikai atsevišķās grupās valodas vai vecuma griezumā tas sasniedz 12–21% (piemēram, krievu valodā runājošo vidū 20,9%, 45–54 gadu grupā – 14,2%). Secināms, ka par Latvijai svarīgāko ģeopolitiskās piederības jautājumu Latvijas sabiedrībā sasniegts pārliecinošs konsenss.

Ņemot vērā ļoti mazu atbalstu izstāšanās scenārijam, regresijas analīze šim jautājumam netiek veikta.

Iedzīvotāju pilsoniskās līdzdalības indekss

Mērīšana

Pilsoniskā līdzdalība pieņem dažādas formas un, tādējādi, ir daudzdimensionāla. ESS anketā tās mērīšanai tiek izmantoti jautājumi **B15** un **B19** par to, vai respondents pēdējo 12 mēnešu laikā ir kontaktējies ar kādu politiķi, valdības vai pašvaldības amatpersonu; ziedojis naudu vai darbojies politiskajā partijā vai kādā politiskās rīcības grupā; nēsājis vai demonstrējis kampaņas piespraudi vai uzlīmi; parakstījis petīciju; piedalījies publiskā demonstrācijā; boikotējis noteiktus produktus; ierakstījis vai publicējis ko par politiku tiešsaistē (piemēram, blogos, e-pastā vai sociālajos medijos, kā Facebook vai X/Twitter); brīvprātīgi piedalījies kādas bezpeļņas vai labdarības organizācijas darbā.

Par katru līdzdalības veidu respondents atbild “jā” (0) vai “nē” (1). Tas dod iespēju summēt viņa atbildes, iegūstot informāciju par to, cik pilsoniskās līdzdalības veidos viņš piedalījās. No šīs summas tiek veidots iedzīvotāju pilsoniskās līdzdalības indekss (IPLI), kuram tiek piešķirtas vērtības, kas atspoguļo, cik no saraksta minētajām aktivitātēm respondents piedalījās pēdējo 12 mēnešu laikā: nevienā (0); vienā (1); divās (2); vai trīs un vairāk aktivitātēs (3).

Galvenie novērojumi (pielikumu tabulas 3.3.1. – 3.3.7.)

Iedzīvotāju pilsoniskā līdzdalība Latvijā ir salīdzinoši zema: gandrīz seši no desmit iedzīvotājiem nepiedalās nevienā ārpusvēlēšanu aktivitātē, aptuveni viena piektā daļa iesaistās vienā aktivitātē, bet divās vai vairāk aktivitātēs piedalās tikai apmēram katrs piektais, turklāt 3+ aktivitātes raksturīgas vien nepilnai desmitdaļai.

- Ļoti reti satopami divu vai trīs līdzdalības veidu gadījumi atsevišķās sociāli demogrāfiskajos griezumos būtiski apgrūtina komplicētāku analīzes metožu (piemēram, regresiju) pielietojumu.
- Līdzdalības līmeņi atšķiras pēc mājās lietotās valodas. Latviešu valodas vidē iesaiste ir augstāka — te biežāk sastopami cilvēki ar divām un it īpaši ar trim un vairāk aktivitātēm, savukārt krieviski runājošo vidē ir izteikti lielāks to īpatsvars, kuri neiesaistās vispār. Šīs atšķirības ir statistiski nozīmīgas.
- Dzimumu griezumā vīrieši biežāk atrodami starp intensīvāk iesaistītajiem (3+ aktivitātes), bet sievietes salīdzinoši biežāk paliek pie vienas aktivitātes; arī šī atšķirība ir statistiski nozīmīga.
- Viens no spēcīgākajiem līdzdalības “dzinūļiem” ir izglītība. Cilvēkiem ar augstāko izglītību ievērojami retāk nav nevienas aktivitātes, un daudz biežāk sastopamas divas vai trīs un vairāk aktivitātes.
- Nedaudz vājāku, ietekmi demonstrē nodarbinātības statuss: strādājošie ir aktīvāki par nestrādājošajiem, īpaši IPLI = 2 un IPLI = 3 grupās.
- Vecuma profils atbilst dzīves cikla loģikai. Jauniešiem un senioriem biežāk novērojama pilnīga neiesaistīšanās, savukārt lielākā aktivitāte koncentrējas 25–34 un 35–44 gadu posmos, kur divu un trīs aktivitāšu īpatsvars ir augstāks.

- Reģionālās atšķirības kopumā ir nelielas un statistiski nenozīmīgas, tomēr iezīmējas tendence, ka Latgalē biežāk sastopama pasivitāte, bet Rīgā un Pierīgā — nedaudz augstāki intensīvas iesaistes rādītāji.
- Politiskās uzticēšanās līmenim nav būtiskas saistības ar līdzdalību: atšķirības starp zemas, vidējas un augstas uzticēšanās grupām kopumā nav statistiski nozīmīgas, lai gan vidējās uzticēšanās grupa mēdz biežāk parādīties starp divu un trīs aktivitāšu dalībniekiem.

Pilsoniskā aktivitāte lielākoties sastāv no visai resursietilpīgām nodarbēm (kontaktēšanās ar politiķiem vai amatpersonām, peticiju parakstīšana, darbošanās NVO vai ziedošana tām, u.c.), tāpēc saskaņā ar Verbas un līdzautoru brīvprātīgā pilsoniskuma modeli (Civic Voluntarism Model; Verba et al., 1995), kā arī līdzdalības mobilizācijas teoriju (Rosenstone, Hansen & Reeves 2003), lielākas izredzes būtu pilsoniski aktīviem būs tiem, kuriem ir brīvie naudas līdzekļi, laiks, zināšanas, iemaņas un politiskā kompetence. Ilgtermiņā tas noved pie sabiedrības noslāņošanās arī pēc tā, cik aktīvi un saskatāmi ir pārstāvētas dažādu sociālo grupu intereses. To grupu balsis un intereses, kuriem ir resursi ieguldīties savu interešu pārstāvēšanā, arī tiks ievērotas biežāk nekā neredzamākas, klusākas grupas. Tai pašā laikā jāsaprot, ka iedzīvotāju politiskā mobilizēšanās ir nepieciešama politiķiem, lai nonāktu vai noturētos pie varas demokrātijas un varas mainības apstākļos. Pilsoniskā vai politiskā līdzdalība nav politiķu pašmērķis; tas ir līdzeklis un nosacījums tam, lai viņu programmas un partijas kļūtu pievilcīgākas potenciālo vēlētāju acīs un iegūtu lielākas izredzes saņemt atbalstu kārtējās vēlēšanās (Rosenstone, Hansen & Reeves, 2003).

Pilsoniski aktīvāko respondentu profils

Labāk izprast pilsoniskās līdzdalības potenciālos priekšnoteikumus, sevišķi brīvprātīgā pilsoniskuma modeļa un mobilizācijas teorijas gaismā, palīdz visaktīvāko respondentu grupas profilēšana pēc mājās lietotās valodas, dzimuma, izglītības, nodarbinātības, vecuma grupas, reģiona un politiskās uzticēšanās līmeņa. Tie ir indivīdi, kuri norādīja, ka pēdējā gada laikā piedalījās trīs vai lielākā aktivitāšu skaitā. ESS 11. kārtas aptaujas izlasē viņi ir 9,6%.

Figure 1 displays nine bar charts showing the percentage distribution of respondents across various demographic and attitudinal variables. The variables and their corresponding categories are:

- Valoda** (Language): Latvian (84.5%), Latvian-Russian (10.7%), Russian (4.9%).
- Dzimums** (Gender): Men (58.8%), Women (41.2%).
- Izglītība** (Education): At least secondary (54.7%), Without secondary (45.3%).
- Nodarbinātība** (Employment): Employed (62.4%), Unemployed (37.6%).
- Vecums** (Age): 15-24 (12.0%), 25-34 (22.4%), 35-44 (9.1%), 45-54 (16.8%), 55-64 (16.3%), 65-74 (19.2%), 75+ (4.1%).
- Reģions** (Region): Riga (41.5%), Pierīga (24.4%), Vidzeme (10.7%), Kurzeme (10.4%), Zemgale (7.5%), Latgale (5.4%).
- Subjektīvie ienākumi** (Subjective income): Not at all (2.5%), Good (20.2%), Very good (68.8%), Not at all bad (8.5%).
- Politiskā uzticēšanās** (Political trust): Low (45.4%), Medium (42.0%), High (12.6%).
- Veselība** (Health): Not at all (0.9%), Sick (5.1%), Good (40.1%), Very good (38.8%), Not at all bad (15.1%).

- Pilsoniski aktīvāko iedzīvotāju grupā pārliecinoši dominē latviski runājošie (84,4%) kamēr jauktā lingvistiskā grupa 10,7%, bet krieviski runājošie – zem 5%.
- Dzimumu struktūrā vīriešu īpatsvars ir lielāks nekā sieviešu (attiecīgi 58,8% pret 41,2%).
- Izglītības ziņā visaktīvāko grupā relatīvā vairākumā ir cilvēki ar augstāko izglītību (aptuveni 54,7% pret 44,3% bez augstākās), savukārt nodarbinātības profils ir skaidrāk izteikts: 62,4% intensīvi iesaistīto ir strādājoši.
- Vecuma sadalījums liecina, ka relatīvi lielākais īpatsvars ir 25–34 gadu vecuma grupā (22,4%), kuriem seko vecuma grupa 45–54 (16,8%) un 55–64 gadus (~17% un 16,1%); jaunāko (15–24) un visvecāko (75+) iedzīvotāju īpatsvars ir mazāks, it īpaši 75+ grupā.
- Reģionālā griezumā daudzveidīgākā līdzdalība visbiežāk sastopama Rīgā (41,5% grupai piederīgo dzīvo Rīgā) un Pierīgā (24,4%), taču krietni retāk Latgalē (5,4%) un Zemgalē (7,5%); Kurzemē un Vidzemē katrā – aptuveni viena desmitā daļa. Tas skaidri norāda uz pilsoniskajai līdzdalībai svarīgu stimulu un resursu koncentrēšanos galvaspilsētas reģionā.

- Zīmīgi, ka politiskās uzticēšanās ziņā 3+ aktivitāšu grupā lielāko daļu veido zemas vai vidējas uzticēšanās respondenti (attiecīgi 45,4% un 42,0%), savukārt ar augstu uzticēšanos ir salīdzinoši mazāk (12,6%). Tas liecina, ka intensīva līdzdalība ne vienmēr korelē ar augstāku institucionālo uzticēšanos; daļai iedzīvotāju pilsoniskā aktivitāte ir arī veids, kā reaģēt uz izaicinājumiem un problēmām, par kurām atbildība, vismaz pilsoņu skatījumā, jāuzņemas varas institūcijām.
- Papildus tika aplūkoti sadalījumi subjektīvo māsaimniecības ienākumu un veselības pašnovērtējuma griezumā. Ap 68,8% intensīvi iesaistīto norāda, ka ar esošiem ienākumiem var iztikt, savukārt “grūti iztikt” grupa veido 20,2%, “var iztikt ļoti labi” – 8,5%, un “var iztikt ļoti grūti” – tikai 2,5%.
- Veselības pašnovērtējums šajā grupā pārsvarā ir vidējs vai labs: 40,1% sevi vērtē kā cilvēkus ar vidējo veselības stāvokli, vēl 38,8% – ar labu, un 15,1% – ar ļoti labu veselību; slikta vai ļoti slikta veselība ir reti sastopama intensīvās pilsoniskās līdzdalības apakšgrupā.

Kopumā ņemot, pilsoniski aktīvākie Latvijas iedzīvotāji ir lielākoties latviski runājoši, vecāki par 45 gadiem, strādājoši, ar salīdzinoši augstākiem ienākumiem un labāku veselības stāvokli, kā arī zemāku uzticēšanos politiskajām institūcijām. Intensīvās pilsoniskās līdzdalības profils atbilst brīvprātīgā pilsoniskuma modeļa un mobilizācijas teorijas atziņām: dažādu resursu kombinācija veicina iespēju iesaistīties daudzveidīgākās pilsoniskajās aktivitātēs, savukārt reģionālās un lingvistiskās atšķirības potenciāli korelē ar resursu pieejamības un sociālo tīklu nevienlīdzību.

Priekšstati par politiskās sistēmas atsaucību un demokrātisku ietekmējamību

Mērīšana

Politikas zinātnē politiskās sistēmas atsaucību un demokrātisku ietekmējamību sauc par ārējo politisko efektivitāti (*external political efficacy*). Tā parāda, vai iedzīvotāju skatījumā politiskā sistēma valstī ļauj ierindas pilsoņiem iespaidot to, ko dara valdība un politiskos lēmumus kopumā. ESS anketā tai ir veltīti divi jautājumi – **B2** un **B4** ar atbilžu variantu skalu no 1 (nemas) līdz 5 (ļoti daudz):

B2 Jūsaprāt, cik lielā mērā politiskā sistēma Latvijā ļauj tādiem cilvēkiem kā jūs iespaidot to, ko dara valdība?

B4 Jūsaprāt, cik lielā mērā politiskā sistēma Latvijā ļauj tādiem cilvēkiem kā jūs ietekmēt politiku?

Aprēķinot vidējo aritmētisko no respondentu atbildēm uz B2 un B4, ir iespējams izveidot un turpmāk analizēt izmantot politiskās sistēmas atsaucības indeksu (PSAI). Indeks, tāpat kā tā sastāvdaļas B2 un B4, ir nosakāms 1 – 5 diapazonā. Jo augstāks skaitlis, jo pozitīvāks vērtējums par politiskās sistēmas atsaucību.

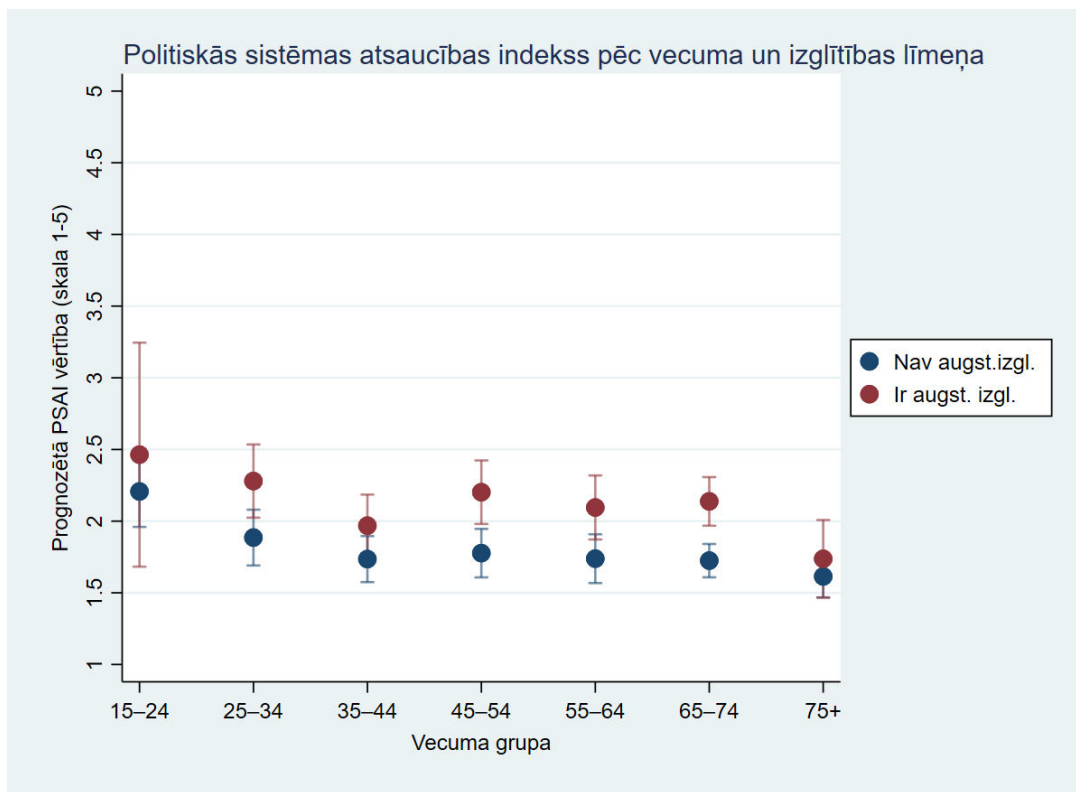
Galvenie novērojumi (pielikumu tabulas 3.3.8. – 3.3.14.)

Priekšstatiem par politiskās sistēmas atsaucību ir nozīmīgi šādi faktori: vecums, izglītība, reģions, nodarbinātība un politiskā uzticēšanās. Mājās lietotās valodas un dzimuma ietekme nav statistiski nozīmīga.

- Jaunākajai vecuma grupai 15–24 PSAI ir 2,4, kas ir būtiski augstāks nekā vecākām grupām. Līdz ar vecuma pieaugumu ir vērojama gandrīz vienmērīga PSAI pazemināšanās līdz 1,6 vecuma grupā 75+.
- Augstākās izglītības grupai PSAI ir augstāks (2,2) nekā cilvēkiem bez tās (1,8).
- Nozīme ir arī reģionam: Rīgā vidējais PSAI ir 2,1, kas ir sagaidāms, ņemot vērā tās kā galvaspilsētas politisko lēmumu pieņemšanas centra nozīmi, kā arī politisko stimulu un resursu koncentrāciju. Kurzemē PSAI ir zemākais – ap 1,6. Citos reģionos tā vērtība ir ap 1,9.
- Nodarbinātības efekts ir statistiski nozīmīgs, taču saturiski neliels (2,0 strādājošiem pret 1,8 nestrādājošiem).
- Spēcīgs efekts vērojams politiskās uzticēšanās ietekmei – 2,3 augstākās PU grupā pret 1,6 zemākās PU grupā.

Regresijas analīze (pielikumu R5 tabula)

Ņemot vērā šo ainu, turpmākā analīze veicama ar regresiju, kurā kā PSAI faktori iekļaujami vecums, izglītība, to interakcija, reģions, nodarbinātība un politiskā uzticēšanās.

6. grafiks. Politiskās sistēmas atsaucības indekss pēc vecuma grupas un izglītības līmeņa. $N = 1130$; $R^2 = 0,25$.

6. grafiks apstiprina iepriekš izvirzītos pieņēmumus. Augstākā izglītība ir saistīta ar augstāku politiskās sistēmas atsaucības vērtējumu visās vecuma grupās. Izglītības ietekmes noteiktā starpība ir lielākā vecuma grupās 45–54 un 65–74, bet mazākā vecākajā grupā 75+. Tai pašā laikā vecuma ietekme izskatās lineāra: jo vecums ir augstāks, jo PSAI kļūst zemāks. Līdz ar vecumu palielinās iedzīvotāju neticība tam, ka politiskā sistēma būs atsaucīga viņu mēģinājumiem ietekmēt politiskos lēmumus valstī.

Arī kopumā secināms, ka pārliecība par valsts varas institūciju atsaucību un demokrātisko ietekmējamību Latvijā ir visai zema. Tas ir nopietns brīdinājuma signāls, sevišķi vērojot populistu nākšanu vai atgriešanos pie varas tādās valstīs, kā ASV, Čehija, Izraēla, Ungārija un Slovākija.

Priekšstati par paša spējām ietekmēt politiskos lēmumus

Mērišana

Līdzās priekšstatiem par politiskās sistēmas atsaucību cilvēkiem var būt arī pārliecība, ka viņi spēj individuāli vai kopā ar citiem ietekmēt politiskos lēmumus. To sauc par iekšējo politisko efektivitāti (*internal political efficacy*) vai subjektīvo politisko kompetenci (*subjective political competence*). ESS anketā subjektīvajai politiskajai kompetencei ir veltīti divi jautājumi – **B3** un **B5** ar atbilžu variantiem no 1 – *nemaz* līdz 5 – *pilnībā*.

B3 *Kā jūs domājat, cik lielā mērā jūs spējat aktīvi līdzdarboties grupā, kas nodarbojas ar politiskiem jautājumiem?*

B5 *Cik pārliecināts/-a jūs esat par savām spējām piedalīties politikā?*

Aprēķinot vidējo aritmētisko no respondentu atbildēm uz B3 un B5, ir iespējams izveidot un turpmāk analizē izmantot subjektīvās politiskās kompetences indeksu (SPKI).

Galvenie novērojumi (pielikumu tabulas 3.3.15 – 3.3.21)

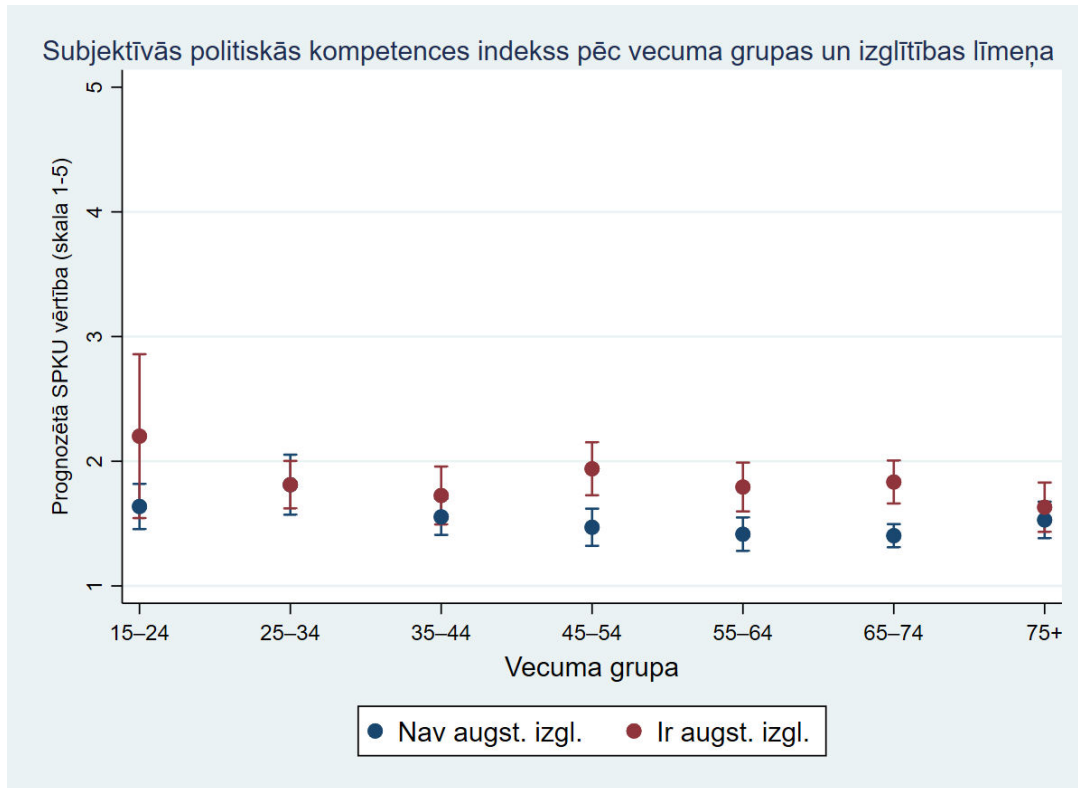
- SPKI rādītāji Latvijā kopumā ir zemi (vidēji tuvu 1,5–1,9 no 5 punktiem). Tai pašā laikā vairākos sociālo demogrāfiskos griezumus vērojamas statistiski nozīmīgas atšķirības.
- SPKI ir augstāka cilvēkiem ar augstāko izglītību (1,9) nekā bez tās (1,5).
- SPKI ir augstāka strādājošajiem (2,0) salīdzinājumā ar nestrādājošajiem (1,8).
- Novērojama arī izteikta vecuma ietekme: augstākais rādītājs ir 25–34 gadu grupā (1,9), bet pēc tam tas pakāpeniski samazinās līdz 1,4 vecākajās grupās (65–74 un 75+).
- Reģionālā griezumā augstāki vērtējumi ir Rīgā un Pierīgā (1,7), bet zemāki Vidzemē (1,4). Vīrieši (1,7) savu spēju ietekmēt politiku vērtē nedaudz augstāk nekā sievietes (1,5).
- Politiskās uzticēšanās ietekme nav lineāra: vidējas uzticēšanās grupa rāda augstāko SPKI (1,8), bet augstas uzticēšanās grupa – zemāku (1,6), kas liecina, ka personiskās ietekmes izjūta ne vienmēr pieaug līdz ar

vispārēju uzticēšanos institūcijām. Arī zemāka uzticēšanās var kalpot kā stimuls līdzdalībai un pārliecībai, ka indivīdam kaut kas ir jādara, lai panāktu politiski vēlamu rezultātu.

- Mājās lietotās valodas griezumā atšķirības nav statistiski nozīmīgas.

Regresijas analīze (pielikumu R6 tabula)

Turpmākā analīze veicama ar regresiju, kurā kā SPKI faktori iekļaujami vecums, izglītība, to interakcija, reģions, nodarbinātība un politiskā uzticēšanās, līdzīgi kā PSAI.

7. grafiks. Subjektīvās politiskās kompetences indekss pēc vecuma grupas un izglītības līmeņa. $N = 1118$; $R^2 = 0,17$.

Regresijas analīzes rezultāti (ar uzsvaru uz vecuma un izglītības interakciju) rāda, ka SPKI vecuma ietekme saglabājas arī pēc citu faktoru vērā ņemšanas, bet tā lielums atšķiras atkarībā no izglītības. Gandrīz visās vecuma grupās augstākā izglītība saistās ar augstāku SPKI, tomēr izglītības pienesums nav vienāds. Lielākās atšķirības redzamas 45–54, 55–64 un 65–74 grupās. Jaunākajās grupās aina ir nevienmērīga: 15–24 ar augstāko izglītību ir augstāks SPKI, bet 25–34 starpība praktiski izzūd. Vecākajā grupā (75+) izglītības efekts kļūst mazs (ap 0.1 punkts), kas norāda uz izteiktu konverģenci dzīves cikla noslēgumā.

Kopumā ņemot, izglītības ietekme uz subjektīvo politisko kompetenci ir izteiktāka vidējā un pirmspensijas vecumā, taču vājāka jaunībā un vecākajiem cilvēkiem. Praktiski tas nozīmē, ka SPKI paaugstināšanai mērķētās intervences var

būt efektīvākas, fokusējot politiskās līdzdalības prasmju stiprināšanu tieši vidējā vecuma iedzīvotājiem, sevišķi tiem, kuriem nav augstākās izglītības.

Sekošana līdz ziņām par politiku un aktuāliem notikumiem masu medijos

Mērīšana

Sekošana līdz politiskajiem un aktuālajiem notikumiem tika mērīta ar anketas jautājumu **A1**: *Apmēram cik daudz laika dienā jūs parasti pavadāt, skatoties, lasot vai klausoties ziņas par politiku un aktuāliem notikumiem?* Respondentam bija jāatbild stundās un minūtēs, un vēlāk viņu atbildes tika pārrēķinātas minūtēs.

Galvenie novērojumi (pielikumu tabulas 3.3.22. – 3.3.28)

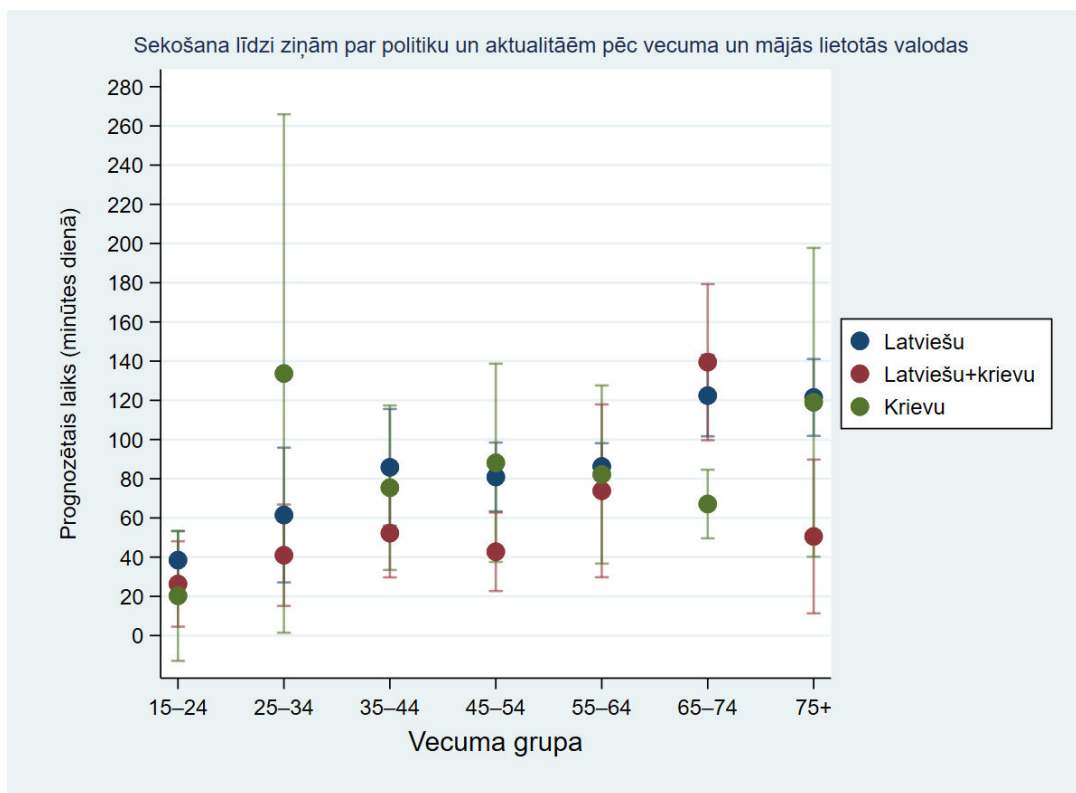
Sekošana līdz politiskajiem un aktuālajiem notikumiem vidēji svārstās ap pusotru stundu dienā, taču starp dažādām sociāli demogrāfiskajām grupām ir pamanāmas atšķirības.

- Visizteiktākās atšķirības redzamas pēc vecuma: jaunieši 15–24 gadu vecumā ziņām velta ap 38 minūtēm dienā, savukārt 65–74 un 75+ grupās tas pieaug līdz aptuveni 114–119 minūtēm.
- Līdzīgu ainu rāda nodarbinātības statuss – nestrādājošie ziņas patērē vairāk (ap 92 minūtes) nekā strādājošie (ap 74 minūtes), kas, visticamāk, skaidrojams ar brīvā laika atšķirībām.
- Pēc reģiona visvairāk seko līdz Rīgā un Kurzemē (ap 95 un 93 minūtēm), bet mazāk Latgalē, Vidzemē un Zemgalē (ap 67–74 minūtēm).
- Mājās lietotās valodas griezumā latviešu valodas lietotāji ziņām veltī vairāk laika (ap 86 minūtes) nekā krievu valodas lietotāji (ap 81 minūte), bet jauktās valodas grupa uzrāda mazāku vērtību (ap 60 minūtēm).
- Izglītības līmenim, dzimumam un politiskās uzticēšanās līmenim nav statistiski nozīmīgas ietekmes uz sekošanu līdz notikumiem medijos.

Kopumā ziņu patēriņu visvairāk nosaka dzīvescikls un pieejamais laiks, kas ir saistīts ar nodarbinātību. Gados vecāki un nestrādājoši iedzīvotāji velta vairāk laika ziņām.

Regresijas analīze (pielikumu R7 tabula)

Lai pārbaudītu vecuma iedarbību pēc mājās lietotās valodas, regresijā tika iekļauta vecuma grupas un mājās lietotās valodas interakcija.

8. grafiks. Sekošana līdz ziņām par politiku un aktualitātēm pēc vecuma grupas un mājās lietotās valodas. $N = 1067$; $R^2 = 0,11$.

Vecuma un mājās lietotās valodas faktoru mijiedarbība rāda, ka visās vecuma grupās pastāv valodas ietekme, taču tās iedarbība atšķiras. Latviešu valodas lietotājiem ziņu patēriņš pieaug vienmērīgi – no aptuveni 40 minūtēm jaunībā līdz ap 120 minūtēm vecākajās grupās. Krievu valodas lietotājiem jaunībā līmenis ir līdzīgs latviešu grupai, vidējā vecumā (35–64) tas ir nedaudz zemāks, bet 65+ gadu grupās notiek straujāks kāpums līdz aptuveni 120 minūtēm dienā. Jauktās valodas grupā patēriņš jaunībā un vidējā vecumā ir jūtami zemāks (bieži ap 45–80 minūtēm), taču 65–74 gadu posmā parādās izteikts lēciena virs 140 minūtēm. Līdz ar to atšķirības starp valodu grupām ir vispamanāmākās jaunākā un vidējā vecumā, bet vecākajās grupās tās mazinās un visas grupas tuvojas apmēram 2 stundām dienā. Vienlaikus dažos punktos (īpaši jauktās valodas 25–34 un 65–74) ticamības intervāli ir plaši, tāpēc šīs atšķirības jāinterpretē piesardzīgi. ESS anketa un dati nedod iespēju analizēt, kādus tieši mediju avotus lieto respondenti, lai gan esošās ģeopolitiskās spriedzes un dezinformācijas apjoma pieauguma apstākļos tam ir izšķiroša nozīme.

Apmierinātība ar ekonomiku

ESS anketas pamatdaļa satur jautājumus par apmierinātību ar vairākiem sociāli politiskās dzīves aspektiem, tai skaitā par ekonomisko situāciju un demokrātijas funkcionēšanu.

Mērišana

Apmierinātību ar ekonomisko situāciju ESS anketā mēra ar jautājumu **B28** *Kopumā ņemot, cik apmierināts(-a) jūs esat ar pašreizējo ekonomisko situāciju Latvijā?* Atbilžu variantos tiek piedāvāta skala no 0 (*joti neapmierināts*) līdz 10 (*joti apmierināts*).

Galvenie novērojumi (pielikumu tabulas 3.5.1. – 3.5.3.)

Apmierinātība ar ekonomisko situāciju kopumā ir zema līdz vidēji zema (ap 2,3–4,8 skalā 0–10), un atšķirības starp grupām ir izteiktas un statistiski nozīmīgas.

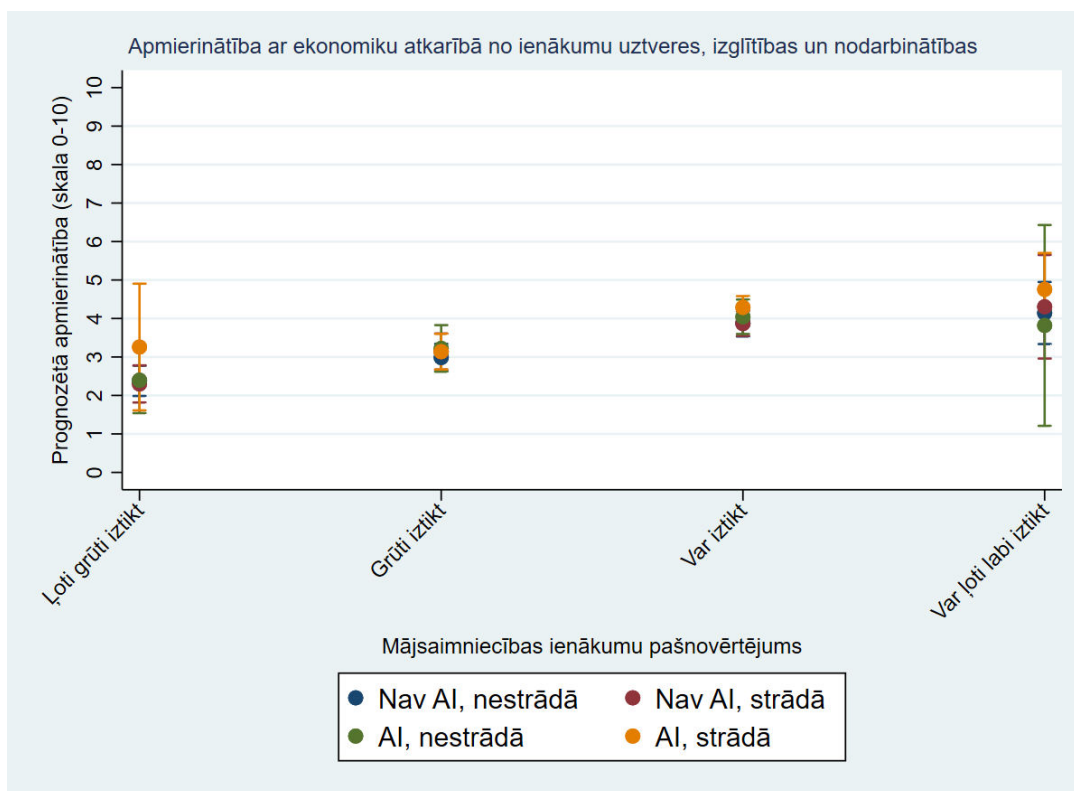
- Spēcīgākais faktors ir politiskā uzticēšanās: zemās politiskās uzticēšanās grupā vērtējums ir būtiski zemāks (2,7), savukārt vidējās un augstās uzticēšanās segmentos tas ir ievērojami augstāks (4,8 un 4,7).
- Otrs lielais sadalījums veidojas valodas, izglītības un nodarbinātības griezumā. Latviešu valodas lietotājiem ar augstāko izglītību apmierinātība ir augstāka (4,3 neatkarīgi no nodarbinātības), kamēr personām bez augstākās izglītības tā ir zemāka (3,6–3,8). Jauktās valodas grupā bez augstākās izglītības vērtējumi ir īpaši zemi (2,6–2,7), bet ar augstāko izglītību tie pieaug un strādājošajiem sasniedz 4,3, t.i., izlīdzinās ar rādītāju latviski runājošiem cilvēkiem ar augstāko izglītību. Krievu valodas grupā apmierinātība pārsvarā ir zemāka visos izglītības/nodarbinātības stāvokļos (2,3–3,4), un pat ar augstāko izglītību tā saglabājas zem 3,0–2,8, kas norāda uz ilgstoši kritiskāku vērtējumu šajā segmentā.
- Vecuma profils ir U-veidīgs un statistiski nozīmīgs: jaunākie (15–24) un vecākie (75+) iedzīvotāji ir salīdzinoši apmierinātāki (4,2 un 4,1), kamēr 25–54 gadu posmā vērtējumi noslīd līdz 3,2–3,6. Jaunāko grupu var ietekmēt mazāka finansiālā atbildība un cerības uz nākotni, bet vecāko – fiksēti ienākumi/atbalsta mehānismi; savukārt vidējā vecumā slodzes (mājoklis, bērni, kredīti) padara novērtējumu kritiskāku.

Regresijas analīze (pielikumu R8 tabula)

Regresijā kā skaidrojoši faktori tika iekļauti mājās lietotā valoda; izglītība; nodarbinātības statusa statuss; dzimums; vecuma grupa; reģions; politiskās uzticēšanās līmenis; subjektīvie māsaimniecības ienākumi. Tika pārbaudīta arī ienākumu pašnovērtējuma, izglītības un nodarbinātības interakcija.

Apmierinātību ar ekonomiku visvairāk nosaka politiskā uzticēšanās un subjektīvais ienākumu stāvoklis: jo augstāka uzticēšanās un jo vieglāk “savilkt galus”, jo augstāks vērtējums. Reģionāli izceļas Vidzeme un Pierīga ar augstākiem

rādītājiem nekā Rīga. Valodas griezumā jauktajā un krievu valodas grupā apmierinātība ir zemāka nekā latviešu valodas lietotājiem (īpaši krievu grupā).

9. grafiks. Apmierinātība ar ekonomiku atkarībā no izglītības, nodarbinātības un mājsaimniecības ienākumu pašnovērtējuma. $N = 1120$; $R^2 = 0,35$.

Ienākumu pašnovērtējuma, izglītības un nodarbinātības interakcijas analīze parāda, ka izglītībai un nodarbinātības statusam ir sekundāra nozīme. Primāri apmierinātību ietekmē tieši mājsaimniecības finansiālās situācijas vērtējums – cik grūti vai viegli ir iztikt ar esošiem ienākumiem. Tikai nabadzīgākajā un bagātākajā grupā izglītības un nodarbinātības kombinācijai ir neliela izteiktāka ietekme uz apmierinātību.

Apmierinātība ar demokrātiju

Mērišana

Apmierinātību ar demokrātiju ESS anketā mēra ar jautājumu **B30** *cik apmierināts(-a) jūs esat ar to, kā darbojas demokrātiskā sistēma Latvijā?* Atbilžu variantos tiek piedāvāta skala no 0 (*loti neapmierināts*) līdz 10 (*loti apmierināts*).

Galvenie novērojumi (pielikumu tabulas 3.5.4. – 3.5.6.)

Apmierinātība ar demokrātijas funkcionēšanu Latvijā kopumā ir vidēji zema (4–5 līmenī skalā no 0 līdz 10), taču starp grupām vērojamas izteiktas un statistiski nozīmīgas atšķirības.

- Valodas, izglītības un nodarbinātības apvienotajā griezumā visaugstāk vērtē latviešu valodas lietotāji ar augstāko izglītību (īpaši strādājošie – 5,0), kā arī jauktās lingvistiskās grupas strādājošie ar augstāko izglītību (5,0). Krievu valodas grupā rādītāji ir zemāki, it īpaši strādājošajiem bez augstākās izglītības (2,8); tomēr augstākā izglītība šajā grupā daļēji paaugstina apmierinātību (līdz 3,8–4,3).
- Vecuma profils ir statistiski nozīmīgs un atgādina vieglu U-veida līkni: visapmierinātākie ir jaunākie (15–24; 5,3) un vecākie (75+; 4,7), kamēr 35–64 gadu posmā vērtējumi ir zemāki (ap 4,1–4,3).
- Ļoti spēcīga saistība ir ar politisko uzticēšanos: zemās politiskās uzticēšanās grupā apmierinātība ar demokrātiju ir ievērojami zemāka (3,3), bet vidējas un augstas uzticēšanās grupās – būtiski augstāka (5,7–5,8).

Kopumā ņemot, demokrātijas funkcionēšanas vērtējumu visvairāk diferencē politiskā uzticēšanās un izglītības–valodas kombinācijas; jaunieši un augstāk izglītotie (īpaši strādājošie) raugās pozitīvāk, bet krievu valodas strādājošie bez augstākās izglītības – kritiskāk. Praktiski tas nozīmē, ka uzticēšanās institūcijām un iekļaujošas iespējas izglītībā var būt centrālie sviras punkti demokrātijas uztveres uzlabošanai.

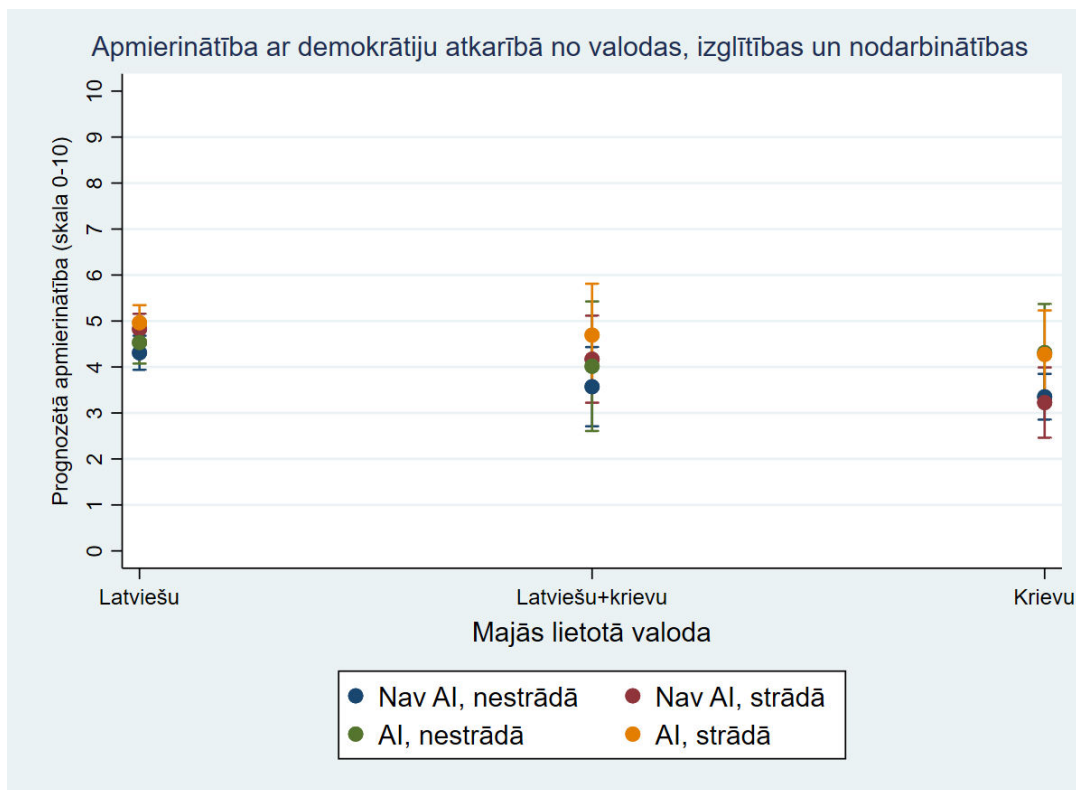
Padziļinot analīzi, apmierinātība ar demokrātijas funkcionēšanu tika iekļauta regresijā ar valodas, izglītības un nodarbinātības interakciju, kā arī iekļaujot dzimumu, vecuma grupu, reģionu, politisko uzticēšanos, pilsonisko līdzdalību un subjektīvos ienākumus. Spēcīgākā un konsekvētākā saistība ar apmierinātību ar demokrātijas funkcionēšanu ir uzticēšanās faktoram: salīdzinot ar zemu uzticēšanos, vidēja saistās ar par aptuveni 1,93 punktiem, bet augsta – par 2,55 punktiem augstāku vērtējumu (0–10 skalā), pārējiem faktoriem nemainoties.

Valodas griezumā krievu valodas respondenti vidēji vērtē zemāk.

Izglītība un nodarbinātība kā atsevišķi faktori šajā modelī spēlē nelielu lomu (to koeficienti nav statistiski nozīmīgi), un arī mijiedarbības “valoda × izglītība”, “valoda × nodarbinātība” un pilnā trīs faktoru mijiedarbība nav nozīmīgas. Tas nozīmē, ka augstākās izglītības vai strādāšanas pienesums demokrātijas vērtējumā būtiski neatšķiras starp valodu grupām.

Vecuma profils liecina par zemākiem vērtējumiem vidējā vecumā: 35–44 un 45–54 gadu grupās apmierinātība ir nedaudz zemāka (ap $-0,83$ un $-0,75$ punkta) nekā jaunākajā grupā, taču citās vecuma grupās atšķirības nav būtiskas. Reģionu vidū pozitīvi izceļas Vidzeme (ap $+0,72$ punkta pret Rīgu); pārējo reģionu atšķirības nav statistiski nozīmīgas. Ienākumu pašnovērtējums ir svarīgs tikai “ļoti labi” un “ļoti grūti” grupu salīdzinājumam.

Regresijas analīze (pielikumu R9 tabula)

10. grafiks. Apmierinātība ar demokrātiju atkarībā no izglītības, nodarbinātības un mājās lietotās valodas. $N = 1044$; $R^2 = 0,30$.

Grafiks attēlo prognozēto apmierinātību ar demokrātiju (0–10 skala) dažādās kombinācijās pēc mājās lietotās valodas, augstākās izglītības (AI) un nodarbinātības. Kopējais līmenis ir augstāks latviešu valodas grupā (ap $4,5$ – $5,0$), zemāks jauktajā grupā un viszemākais krievu valodas grupā. Taču atšķirības AI un nodarbinātības griezumā lielākoties ir nelielas: latviešu un jauktajā grupā ticamības intervāli plaši pārklājas, kas nozīmē, ka AI un nodarbinātības statuss paši par sevi īpaši nemaina vērtējumu. Krievu valodas grupā redzams nedaudz izteiktāka “kāpņu” tendence (viszemākā apmierinātība – cilvēkiem bez AI un nestrādājošiem; augstāk – ar AI un strādājošiem), tomēr arī tur pārklāšanās ir ievērojama. Tāpēc svarīgākās atšķirības attiecas uz valodas grupām kopumā, kamēr izglītības un nodarbinātības ietekme, kontrolējot citu faktoru ietekmi, ir vāja.

Nostāja klimata jautājumos

Mērišana

ESS anketā iedzīvotāju priekšstatu par klimata pārmaiņām un attieksmes pret to tiek mērīti ar trīs jautājumiem, kas vērtē klimata pārmaiņu atribūciju (kādēļ tās notiek – dabas vai cilvēka darbības dēļ), individuālo atbildības izjūtu un uztraukuma pakāpi.

C30 *Kā jūs domājat, vai klimata pārmaiņas izraisa dabiski procesi, cilvēku darbība vai abi? Atbilžu varianti: 1 – pilnībā dabas procesi; 2 – galvenokārt dabas procesi; 3 – vienlīdz dabas procesi un cilvēku darbība; 4 – galvenokārt cilvēku darbība; 5 – pilnībā cilvēku darbība; 55 – es nedomāju, ka notiek klimata pārmaiņas;*

C31 *Cik lielā mērā jūs jūtat personīgu atbildību, lai mēģinātu mazināt klimata pārmaiņas? Atbildes sakārtotas 0–10 skalā, kurā lielāki skaitļi nozīmē lielāku subjektīvu atbildību;*

C32 *Cik ļoti jūs uztrauc klimata pārmaiņas? Atbilžu varianti: 1 – nemaz neuztrauc; 2 – ne visai uztrauc; 3 – nedaudz uztrauc; 4 – ļoti uztrauc; 5 – ārkārtīgi uztrauc.*

Galvenie novērojumi (pielikumu tabulas 3.6.1. – 3.6.12.)

Klimata pārmaiņu cēloņu atribūcija

- Atšķirības pēc dzimuma atšķirības ir statistiski nozīmīgas. Sievietes biežāk nekā vīrieši atzīst jaukto cēloni (55,2% pret 42,5%) un nedaudz biežāk – cilvēku darbības prioritāti (“galvenokārt cilvēku darbība”, 27,5% pret 25,7%). Vīrieši biežāk nekā sievietes izvēlas dabas procesus kā primāro cēloni (kopā “pilnībā/galvenokārt dabas procesi” 25,0% pret 11,8%).
- Atšķirības pēc reģiona ir statistiski nozīmīgas. “Jauktais” skaidrojums, postulējot gan dabas, gan cilvēka lomu klimata pārmaiņās, dominē visos reģionos, taču proporcijas variē: tas ir izplatītāks Vidzemē (62,0%), bet retāks Zemgalē (41,2%). Galvenokārt cilvēku darbība tiek salīdzinoši biežāk nosaukta Rīgā (24,4%) un Zemgalē (34,0%), bet pilnībā cilvēku darbība biežāk minēta Latgalē (9,8%) un Zemgalē (5,9%), visretāk – Kurzemē (1,9%).
- Atšķirības mājās lietotās valodas, izglītības un nodarbinātības griezumā nav statistiski nozīmīgas, tāpat arī vecumam nav izšķirošas ietekmes uz priekšstatiem par klimata pārmaiņu cēloņiem un visas grupās dominē “jauktais” skaidrojums.
- Kopumā lielākā daļa iedzīvotāju klimata pārmaiņas skaidro ar dabas un cilvēka faktoru kombināciju, kurā nevienam faktoram nav dominējošas lomas.

Personīgā atbildība par klimata pārmaiņu mazināšanu

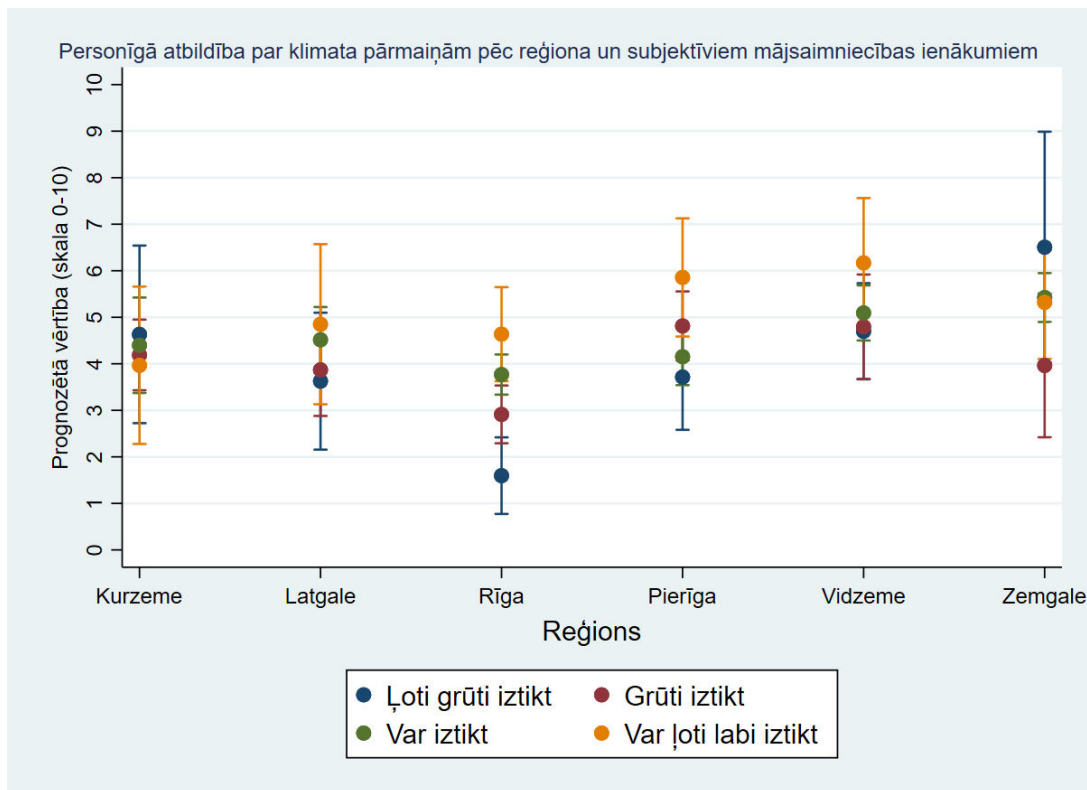
- Atšķirības pēc valodas/izglītības/nodarbinātības ir statistiski nozīmīgas. Augstākā atbildības izjūta vērojama latviešu valodas lietotājiem ar augstāko izglītību, īpaši strādājošajiem (5,1), kā arī nestrādājošajiem ar augstāko izglītību (4,8). Zemāka – krievu valodas grupā, īpaši strādājošajiem ar augstāko izglītību (3,2) un bez augstākās izglītības (3,5–3,7). Bilingvālajā grupā rādītāji atrodas pa vidu starp latviešu un krievu grupām (ap 4,4–4,7), ar svārstībām atkarībā no izglītības un nodarbinātības.
- Atšķirības pēc dzimuma ir statistiski nozīmīgas. Sievietes izjūt lielāku personīgo atbildību (4,6) nekā vīrieši (3,9).
- Atšķirības pēc reģiona ir statistiski nozīmīgas. Viszemākā personīgā atbildība vērojama Rīgā (3,3), salīdzinoši vidēja - Latgalē un Pierīgā (4,4) un Kurzemē (4,3), bet augstākā - Vidzemē (5,3) un Zemgalē (5,2).
- Pēc vecuma atšķirības nav statistiski nozīmīgas un svārstās 3,7 – 4,7 robežās.

Uztraukums par klimata pārmaiņām

- Atšķirības pēc vecuma ir statistiski nozīmīgas. Jaunieši (15–24; 25–34) biežāk atbild “nedaudz uztrauc” un retāk – “ļoti/ārkārtīgi uztrauc”, salīdzinot ar 55–64 un 75+ vecuma grupām. Grupās 55–64 un 75+ izteikti pieaug uztraukums un tā biežums (“ļoti uztrauc”: 32,7% un 35,2%; “ārkārtīgi uztrauc” abās grupās pa 3,4%).
- Atšķirības pēc dzimuma ir statistiski nozīmīgas. Sievietes biežāk nekā vīrieši izvēlas atbildes “ļoti/ārkārtīgi uztrauc” (27,2% pret 19,5%) un retāk – “nemaz/ne visai uztrauc”.
- Atšķirības pēc reģiona ir statistiski nozīmīgas. “Nemaz/ne visai uztrauc” atbilžu īpatsvars ir īpaši augsts Kurzemē (39,0%) un Rīgā (39,2%), savukārt “ļoti/ārkārtīgi uztrauc” salīdzinoši augstāks Vidzemē (25,3%) un Zemgalē (31,3%), kā arī Latgalē (24,3%).
- Pēc valodas/izglītības/nodarbinātības atšķirības nav statistiski nozīmīgas. Kopumā dominē vidējas intensitātes uztraukums (“nedaudz uztrauc” ~36–53% dažādās apakšgrupās).

Kopumā iedzīvotāji klimata pārmaiņu cēloņus visbiežāk skaidro ar dabas procesu un cilvēka darbības kombināciju. Tomēr parādās būtiskas atšķirības dzimumu un reģionu griezumos: sievietes biežāk nekā vīrieši pieņem jauktu vai antropogēno skaidrojumu, kamēr vīriešiem biežāk sastopams uzskats par dabas procesu noteicošo lomu un lielāka skepses daļa. Jauktais skaidrojums īpaši izteikts Vidzemē, savukārt Zemgalē un Rīgā biežāk akcentē cilvēka darbības ietekmi. Personīgās atbildības sajūta par klimata pārmaiņu mazināšanu ir statistiski nozīmīgi augstāka sievietēm, personām ar augstāko izglītību, kā arī Vidzemē un Zemgalē. Zemāks vidējais līmenis personīgās atbildības sajūtai vērojams Rīgā un krievu valodas grupā. Uztraukums par klimata pārmaiņām ir augstāks sievietēm, vecākajās vecuma grupās (īpaši 55–64 un 75+), kā arī Vidzemē un Zemgalē, taču zemāks - Rīgā un Kurzemē.

Regresijas analīze (pielikumu R10 tabula)

11. grafiks. Personīgā atbildība par klimata pārmaiņu mazināšanu pēc reģiona un subjektīviem mājstaimniecības ienākumiem $N = 1083$; $R^2 = 0,20$.

11. grafikā redzams regresijas analīzes rezultātu grafiskais atspoguļojums jautājumam par to, cik lielā mērā jūt personīgu atbildību, lai mēģinātu mazināt klimata pārmaiņas, reģiona un subjektīvo mājstaimniecības ienākumu griezumā. Viszemākās prognozes ir Rīgā mājstaimniecībām, kurām “ļoti grūti” vai “grūti” iztikt (attieciņi ap 1.6–2.9 punktiem skalā 0–10), bet augstākās – Zemgalē un Vidzemē mājstaimniecībām, kuras “var iztikt” vai “var ļoti labi iztikt” (ap 5.1–6.2 punktiem). Faktoru mijiedarbības analīzes rezultāti rāda, ka ienākumu ietekme ir izteikti vājāka Kurzemē un Latgalē, taču izteiktāka – Rīgā un Pierīgā. Rīgā, Pierīgā un Vidzemē augstāki ienākumi spēcīgāk saistās ar lielāku personīgo atbildības sajūtu, taču Zemgalē un Kurzemē šāda sakarība netiek novērota.

Sociālās dzīves kvalitāte

Mērīšana

Sociālās dzīves kvalitāte ESS anketā tiek noteikta ar šādiem jautājumiem:

C2 *Izmantojot šo kartīti, sakiet, lūdzu, cik bieži jūs tiekaties ar draugiem, radniekiem vai darba kolēģiem pēc savas vēlēšanās?* Atbilžu varianti ir 1 – *Nekad*; 2 – *Retāk kā reizi mēnesī*; 3 – *Reizi mēnesī*; 4 – *Vairākas reizes mēnesī*; 5 – *Reizi nedēļā*; 6 – *Vairākas reizes nedēļā*; 7 – *Katru dienu*.

C3 *Cik ir tādu cilvēku, ja tādi ir, ar kuriem jūs varat pārrunāt intīmus un personiskus jautājumus?* Atbilžu varianti ir 1 – *Nav*; 2 – 1; 3 – 2; 4 – 3; 5 – 4-6; 6 – 7-9; 7 – 10 un vairāk.

C4 *Salīdzinot ar saviem vienaudžiem, cik bieži jūs iesaistāties sociālajās aktivitātēs, pasākumos (satiekaties ar citiem pēc savas vēlēšanas, ārpus darba)?* Atbilžu varianti ir 1 – *Daudz retāk kā vairākums*; 2 – *Retāk kā vairākums*; 3 – *Apmēram tikpat bieži kā vairākums*; 4 – *Biežāk kā vairākums*; 5 – *Daudz biežāk kā vairākums*.

Pielikumu krustojuma tabulas 3.9.1. – 3.9.21. raksturo Latvijas iedzīvotāju sociālo dzīvi. Redzams, ka tās intensitāti un kvalitāti būtiski ietekmē vecums, izglītība un nodarbinātība, bet mazāk – valoda un dzimums.

Galvenie novērojumi (pielikumu tabulas 3.9.1. – 3.9.21.)

Tikšanās ar līdzcilvēkiem

- Dzimumu griezumā parādās neliela, taču statistiski nozīmīga, atšķirība: sievietes biežāk nekā vīrieši norāda, ka tiekas ar līdzcilvēkiem “vairākas reizes mēnesī” vai “reizi nedēļā”, savukārt vīriešiem biežāk ir izteikti polarizēts sadalījums – daļa satiekas “retāk nekā reizi mēnesī”, bet cita daļa – “katru dienu”.
- Izglītība ir viens no spēcīgākajiem sociālās dzīves faktoriem. Cilvēki ar augstāko izglītību daudz biežāk ziņo par satikšanos “vairākas reizes mēnesī” un “reizi nedēļā”, kamēr cilvēki bez augstākās izglītības līdzīgi bieži sastopama gan retāka satikšanās, gan ļoti bieža (iespējams, darba kolektīvos vai mazās kopienās).
- Strādājošie satiekas biežāk nekā nestrādājošie, īpaši kategorijā “vairākas reizes mēnesī” un “reizi nedēļā”. Tātad, nestrādājošajiem ir biežāk sastopamas “galējības”, proti, visai reta vai visai bieža tikšanās intensitāte, kas var atspoguļot atšķirīgus sociālos režīmus – no izolācijas līdz intensīvām, taču šaurām lokālām saitēm.
- Vecuma griezumā redzams izteikts dzīves cikla tendences. Jaunieši 15–24 gados visbiežāk satiekas “vairākas reizes nedēļā” un “katru dienu”, kas saskan ar mācībām, studijām un intensīvo draugu loka veidošanos. Pēc 25 gadu vecuma tikšanās intensitāte kļūst mērenāka – dominē “vairākas reizes mēnesī” un “reizi nedēļā”. Pensijas vecumā sociālā aktivitāte kļūst retāka, strauji pieaug “retāk nekā reizi mēnesī” atbilžu īpatsvars, īpaši 65–74 un 75+ grupās.

- Reģionālā aina ir nevienmērīga un pat netriviāla. Rīgā ir augsts īpatsvars “retāk nekā reizi mēnesī” atbildēm, kas norāda uz urbānu dzīves ritmu, bet arī atomizētāku sociālo vidi; tajā pašā laikā Rīgā daudz ir arī “vairākas reizes mēnesī” atbildes, tātad kontakti pastāv, bet var būt plānotāki un epizodiskāki. Latgalē, Vidzemē un Zemgalē ir daudz augstāki īpatsvari “vairākas reizes nedēļā” un “katru dienu” nekā Rīgā, kas var liecināt par ciešākām lokālajām saitēm un mazāku distanci starp cilvēkiem ikdienā. Kurzeme izceļas ar salīdzinoši augstu “katru dienu” daļu, bet arī ar lielāku retās tikšanās īpatsvaru.
- Pēc mājās lietotās valodas kopainā nav statistiski nozīmīgu atšķirību: latviešu, krievu un jaukto valodu grupās tikšanās biežums ar draugiem, radniekiem vai kolēģiem sadalās līdzīgi.

Uzticamu sarunbiedru skaits

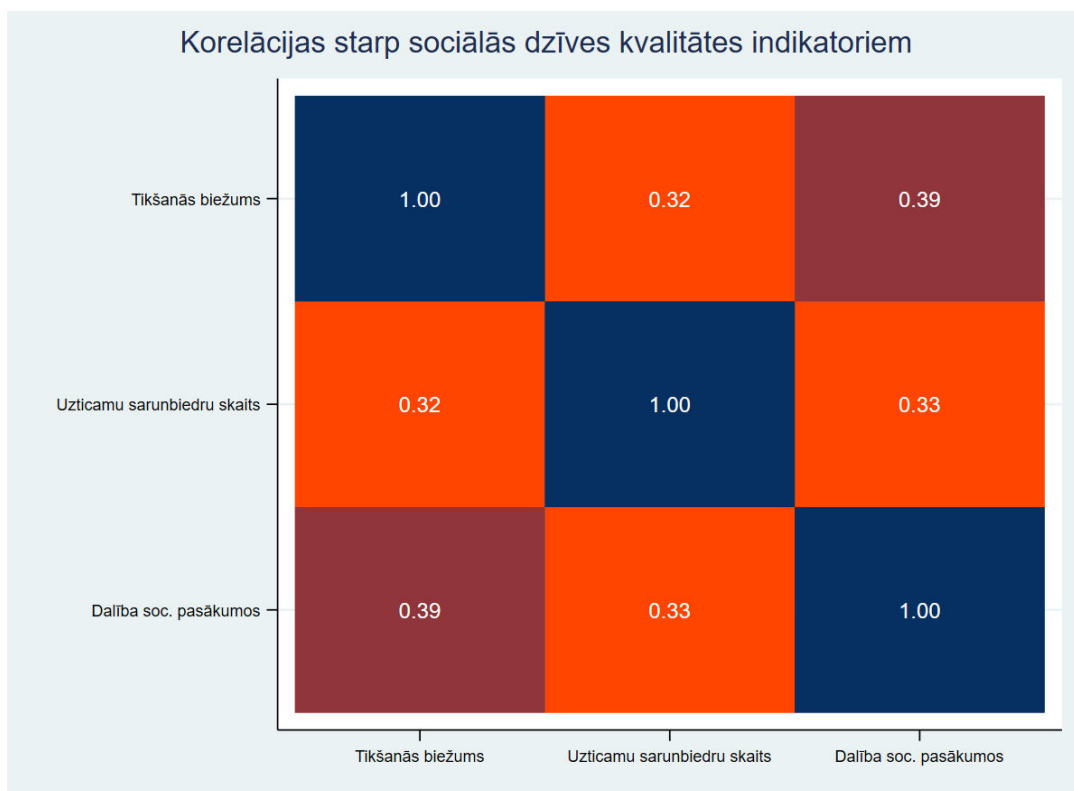
- Novērojama visai spēcīga izglītības ietekme: personas ar augstāko izglītību ievērojami biežāk norāda, ka viņiem ir 3 un vairāk uzticamu cilvēku, savukārt bez augstākās izglītības – daudz biežāk nav neviena vai ir tikai viens uzticams cilvēks, ar kuru apspriest personiskus jautājumus.
- Strādājošajiem biežāk ir plašāks uzticamo loks, bet nestrādājošajiem biežāk nav neviena.
- Pieaugot vecumam, uzticamu sarunbiedru tīkls sarūk: 15–24 gados visbiežāk ir 3 vai 4–6 uzticami sarunbiedri, bet pēc 55 gadiem pieaug kategorijas “nav” un “1”, un 75+ vecumā gandrīz trešdaļai nav neviena šāda cilvēka. Šis ir viens no būtiskākajiem un sociāli nozīmīgākajiem atklājumiem, kas signalizē par vientulības un sociālās atstumtības risku senioriem.
- Valodu un dzimumu griezumā uzticamo sarunbiedru skaita atšķirības nav statistiski nozīmīgas, lai gan krievu valodas grupā nedaudz biežāka tiek minēta “nav” atbilde.

Dalība sociālajās aktivitātēs – subjektīvie salīdzinošie biežumi

- Cilvēki ar augstāko izglītību retāk izvēlas atbildi “piedalos daudz retāk nekā vairākums” un biežāk norāda “piedalos biežāk nekā vairākums”, kamēr personām bez augstākās izglītības vērojama pretēja tendence.
- Strādājošie iesaistās aktīvāk nekā nestrādājošie.
- Vecuma profils ir U-veida: jaunieši 15–24 gados ir salīdzinoši aktīvi, vidējā vecumā aktivitāte noslīd, bet 55–64 un 65–74 ir neliels pieaugums; 75+ grupā aktivitātes ievērojami sarūk (gandrīz puse atzīst, ka iesaistās “daudz retāk nekā vairākums”).
- Reģionos “apmēram tikpat bieži kā vairākums” atbilde dominē Kurzēm, bet Vidzemē un Zemgalē liela daļa iedzīvotāju jūtas mazāk sociāli aktīvi par saviem vienaudžiem.
- Valodas un dzimuma griezumā sociālo aktivitāšu biežums būtiski neatšķiras.

Sociālās dzīves indikatoru savstarpējās korelācijas

12. grafikā atspoguļotas polihoriskās korelācijas triju indikatoru starpā, kas raksturo sociālās dzīves stāvokli un kvalitāti.

12. grafiks. Korelācijas starp sociālās dzīves kvalitātes indikatoriem. $N = 1220$.

Starp visiem trim rādītājiem ir mēreni pozitīvas sakarības: biežākas tikšanās saistās ar lielāku uzticamu sarunbiedru skaitu ($r \approx 0,32$) un aktīvāku līdzdalību pasākumos ($r \approx 0,39$), savukārt lielāks uzticamo loks saistās ar biežāku dalību pasākumos ($r \approx 0,33$). Praktiski tas nozīmē, ka cilvēki, kuri vairāk socializējas ikdienā, parasti arī aktīvāk piedalās pasākumos un viņiem ir plašāks uzticamo cilvēku tīkls, taču sakarības nav tik spēcīgas, lai runātu par “vienu un to pašu lietu”. Šīs ir vidēja stipruma korelācijas, tās ir stabilas un statistiski nozīmīgas. Jāņem vērā, ka korelācijas neapliecina cēloņsakarību: biežākas tikšanās var palīdzēt veidot uzticamas attiecības un ieinteresēt pasākumos, bet tikpat labi plašāks uzticamo personu loks vai augstāka aktivitāte var veicināt biežāku socializēšanos.

Kopumā ņemot, lielākās un sociāli svarīgākās atziņas ir trīs.

- Pirmkārt, izglītība un nodarbinātība konsekventi saistās ar intensīvāku sociālo dzīvi – biežākām tikšanās reizēm, plašāku uzticamo loku un augstāku iesaisti pasākumos; vadoties no ESS11.kārtas datiem par Latviju, tie ir stabilāki faktori nekā dzimums vai valoda.

- Otrkārt, vecumam ir divējāda ietekme: jaunībā kontakti ir ļoti bieži, bet uzticamo loks vēl veidojas; savukārt senioru vecumā biežums un uzticamais loks krasi sarūk, kas norāda uz vientulības problēmas akūto raksturu (īpaši 75+ grupā, kur gandrīz trešdaļai nav neviena uzticama sarunbiedra).
- Treškārt, reģionālās atšķirības: Rīgā sociālā dzīve šķiet biežāk fragmentēta un epizodiska (vairāk “reti”), kamēr ārpus galvaspilsētas – bieži vien intensīvāka ikdienas līmenī, kas norāda uz kopienas saīšu nozīmi. Kopumā ņemot, sociālās saliedētības politika vispirms būtu jāfokuss uz senioriem un iedzīvotājiem bez augstākās izglītības, kā arī uz nestrādājošajiem. Tās ir grupas, kurām visbiežāk trūkst gan regulāru kontaktu, gan uzticamu sarunbiedru.

Sociālā uzticēšanās

Uzticēšanās līdzilvēkiem ir viens no centrālajiem izpētes jautājumiem sociālajās zinātnēs. Vācu socioloģijas klasiķis Georgs Zimmels (Simmel 1950 [1906]: 318) uzsvēra tās nozīmi saliedētībai, norādot, ka “bez vispārējas uzticēšanās, ko cilvēki izjūt cits pret citu, pati sabiedrība sairtu”. Mūsdienu britu uzticēšanās pētnieks Kenets Ņūtons definē to kā “pārliecību, ka citi apzināti vai tīši mums nekaitēs, ja no tā iespējams izvairīties, un ka viņi, ja tas ir iespējams, rūpēsies par mūsu interesēm.” (Newton 2007).

Mērīšana

Sociālā uzticēšanās ESS anketā tiek mērīta, izzinot trīs tās dimensijas: citu cilvēku uzticamību, godīgumu un izpalīdzību. Visiem trim jautājumiem tiek izmantota 0–10 skala, kurā lielāki skaitļi nozīmē pozitīvākas gaidas.

A4 *Vai kopumā ņemot jūs uzskatāt, ka lielākai daļai cilvēku var uzticēties, vai piesardzības nekad nevar būt par daudz?*

A5 *Kā jums šķiet, vai lielākā daļa cilvēku mēģinātu jūs izmantot, krāpt, ja viņiem būtu šāda iespēja, vai arī viņi censtos būt godīgi?*

A6 *Kā jums šķiet, vai lielākoties cilvēki mēģina būt izpalīdzīgi, vai arī viņi lielākoties rūpējas tikai par sevi?*

Galvenie novērojumi

Līdzilvēku uzticamība

Sociālās uzticēšanās līmenis kopumā ir vidēji zems. Pielikumu krustojuma tabulas 3.9.29. – 3.9.35. rāda, ka pirmais no SU trīs indikatoriem – vai lielākai daļai cilvēku var uzticēties, vai piesardzības nekad nevar būt par daudz – vīļņveidīgi svārstās ap 4 punktiem skalā 0–10.

- Spēcīgāka sakarība pārlietībai par līdzcilvēku uzticamību ir ar politisko uzticēšanos: zemās politiskās uzticēšanās grupā sociālā uzticēšanās ir vājāka (3,4), bet vidējās un augstās politiskās uzticēšanās grupās tā ir būtiski augstāka (4,7 un 4,5).
- Izglītība uzrāda skaidru ietekmi: cilvēki ar augstāko izglītību uzticas vairāk (4,2) nekā tie, kuriem tādas nav (3,8), un šī atšķirība ir statistiski nozīmīga.
- Vecuma griezumā uzticēšanās atšķirības nav statistiski nozīmīgas, taču redzama saprātīga variācija: jaunākajā grupā (15–24) uzticēšanās ir nedaudz augstāka (4,3), 25–34 gadu grupā zemāka (3,6), pēc tam tā atkal pieaug līdz ap 4,0–4,2.
- Izteiktas un statistiski nozīmīgas ir reģionālās atšķirības: viszemākais uzticēšanās līmenis ir Kurzemē (2,8), bet visaugstākais – Latgalē (4,8) un Vidzemē (4,7); Rīgā un Pierīgā uzticēšanās ir tuvāk kopējam vidējam (3,6–4,0), Zemgalē – 3,8.
- Pēc mājās lietotās valodas un dzimuma atšķirības nav statistiski nozīmīgas: gan latviešu, gan krievu, gan jaukto valodu lietotāji, kā arī vīrieši un sievietes vidēji vērtē līdzīgi (ap 3,9–4,1). Arī pēc nodarbinātības statusa būtisku atšķirību nav — strādājošie un nestrādājošie vidēji uzticas vienādi (3,9).

Līdzcilvēku godīgums

Otrajā SU indikatorā – priekšstats par citu cilvēku godīgumu – situācija izskatās pozitīvāka. Vidējie vērtējumi svārstās ap 5,2–6,4 skalā no 0 līdz 10.

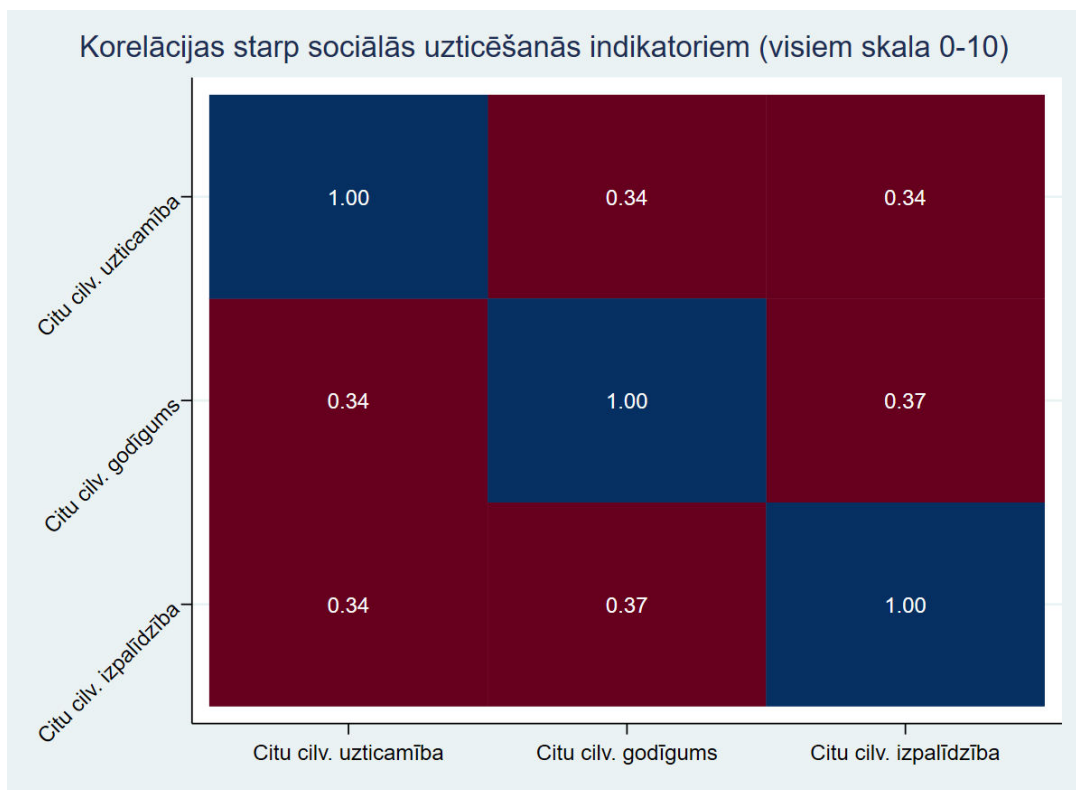
- Spēcīga un statistiski nozīmīga saistība novērojama šim jautājumam ar politisko uzticēšanos: zemās politiskās uzticēšanās grupā citu godīgums tiek vērtēts zemāk (5,2), bet vidējā un augstā politiskā uzticēšanās saistās ar būtiski augstākiem rādītājiem (attiecīgi 6,4 un 6,4).
- Izglītības griezumā parādās skaidra, statistiski nozīmīga atšķirība: cilvēki ar augstāko izglītību uzskata līdzcilvēkus par godīgākiem (6,1) nekā tie, kuriem augstākās izglītības nav (5,6).
- Statistiski nozīmīgi ir reģionālie kontrasti: viszemākais godīguma vērtējums ir Zemgalē (5,0) un Kurzemē (5,3), bet augstāks — Pierīgā (6,1), Latgalē (6,0) un Vidzemē (5,9); Rīga atrodas tuvu kopējam vidējam (5,8).
- Vecuma griezumā atšķirības statistiski nav nozīmīgas, tomēr vērojama viegla U-veida dinamika: visaugstākie vērtējumi ir jaunākajā (15–24; 6,1) un vecākajā (75+; 6,0) grupā, bet vidējā vecumā tie nedaudz pazeminās (ap 5,5–5,8).
- Pēc valodas un dzimuma atšķirības nav statistiski nozīmīgas — latviešu, krievu un jaukto valodu grupās vidējie rādītāji ir līdzīgi (5,5–5,8), tāpat kā vīriešiem un sievietēm (attiecīgi 5,6 un 5,8). Arī nodarbinātības statusa ietekme nav vērojama — strādājošo un nestrādājošo vidējie rādītāji ir praktiski vienādi (5,8 un 5,7).

Līdzcilvēku izpalīdzība

Trešais SU indikators ir jautājums par to, vai lielākoties cilvēki mēģina būt izpalīdzīgi, vai arī viņi lielākoties rūpējas tikai par sevi. Kopumā tas svārstās ap skalas viduspunktu (5), tomēr atšķirības starp sabiedrības grupām ir izteiktākas nekā citos SU rādītājos.

- Pēc mājās lietotās valodas latviešu atbildes ir augstākas (5,0), bet jauktās valodas un krievu grupās — zemākas (abi 4,4), un šī starpība ir statistiski nozīmīga.
- Dzimumu griezumā novērojams, ka sievietes līdzcilvēku izpalīdzību vērtē būtiski augstāk (5,1) nekā vīrieši (4,5).
- Izglītības profils ir konsekvents: ar augstāko izglītību izpalīdzība tiek saskatīta biežāk (5,3) nekā bez tās (4,6), kas liecina par saistību starp izglītību kā resursu un pozitīvāku sociālās vides uztveri.
- Vecuma profils ir U-veidīgs un statistiski nozīmīgs: visvairāk izpalīdzību pamana jaunākā paaudze (15–24; 5,4) un seniori (75+; 5,4), savukārt 25–44 gadu posmā vērtējumi noslīd līdz 4,4–4,5. Iespējamais skaidrojums — jaunieši un vecākās paaudzes biežāk atrodas vidēs ar ciešākām savstarpējām saitēm (mācību vide, ģimenes un kaimiņu atbalsts), kamēr vidējā vecumā dominē individuālāki, darba un ģimenes slodzes noteikti ritmi.
- Reģionālās atšķirības ir izteiktas un statistiski nozīmīgas: Zemākais izpalīdzības vērtējums ir Rīgā (4,2) un salīdzinoši zems Kurzēmē (4,6), bet augstāks — Latgalē (5,5) un īpaši Vidzemē (5,6); Pierīga (4,9) un Zemgale (4,7) atrodas pa vidu. Tas signalizē par nozīmīgu kopienu un vietējās sociālās struktūras lomu: ārpus metropoles izpalīdzība tiek sagaidīta nedaudz biežāk.
- Nodarbinātības griezumā atšķirības nav statistiski nozīmīgas — strādājošie un nestrādājošie vidēji vērtē līdzīgi (4,8–4,9).

Sociālās uzticēšanās indikatoru savstarpējās korelācijas

13. grafiks. Korelācijas starp sociālās uzticēšanās indikatoriem. $N = 1225$.

Polihoriskās korelācijas starp trim sociālās uzticēšanās indikatoriem ir mērenas un ļoti līdzīgas: citu cilvēku uzticamība pozitīvi un mēreni korelē ar pārliecību par viņu godīgumu ($r \approx 0,34$), un par viņu izpildzību ($r \approx 0,34$), savukārt godīgums korelē arī ar izpildzību $r \approx 0,37$. Tas nozīmē, ka, jo pozitīvāk cilvēki vērtē vienu dimensiju (piemēram, godīgumu), jo lielāka varbūtība, ka viņi augstāk vērtē arī pārējās, taču indikatori nav identiski un katrs no tiem iemēra nedaudz atšķirīgu sociālās uzticēšanās aspektu. Līdzīga lieluma koeficienti visos pāros norāda uz vienmērīgu, konsekventu saistību struktūru, kur neviena dimensija nedominē pārmērīgi spēcīgi.

Attieksme pret imigrāciju no nabadzīgākām valstīm ārpus Eiropas

Ar esošām demogrāfiskajām tendencēm optimāla iedzīvotāju skaita nodrošināšana, lai tiktu uzturēta sabiedrībai svarīga infrastruktūra un sociālās drošības sistēma, kļūs arvien akūtāka; tai pašā laikā jāapzinās, ka Latvijas par savu dzīvesvietu visdrīzāk neizvēlēsies to valstu iedzīvotāji, kuru dzīves līmenis ir ievērojami augstāks. Krasi nemainoties Latvijas iedzīvotāju reproduktīvajām stratēģijām, citu valstu iedzīvotāju ieceļošana un apmešanās uz dzīvi kļūs par galveno resursu optimālā iedzīvotāju skaita saglabāšanai, lai uzturētu infrastruktūru un sociālās drošības sistēmu (nodokļu ieņēmumi, sabiedrisko pakalpojumu nodrošināšana, pabalsti, pensijas u.c.), kā arī patērētāju skaitu un tādējādi arī uzņēmējdarbības un investīciju pievilcīgumu.

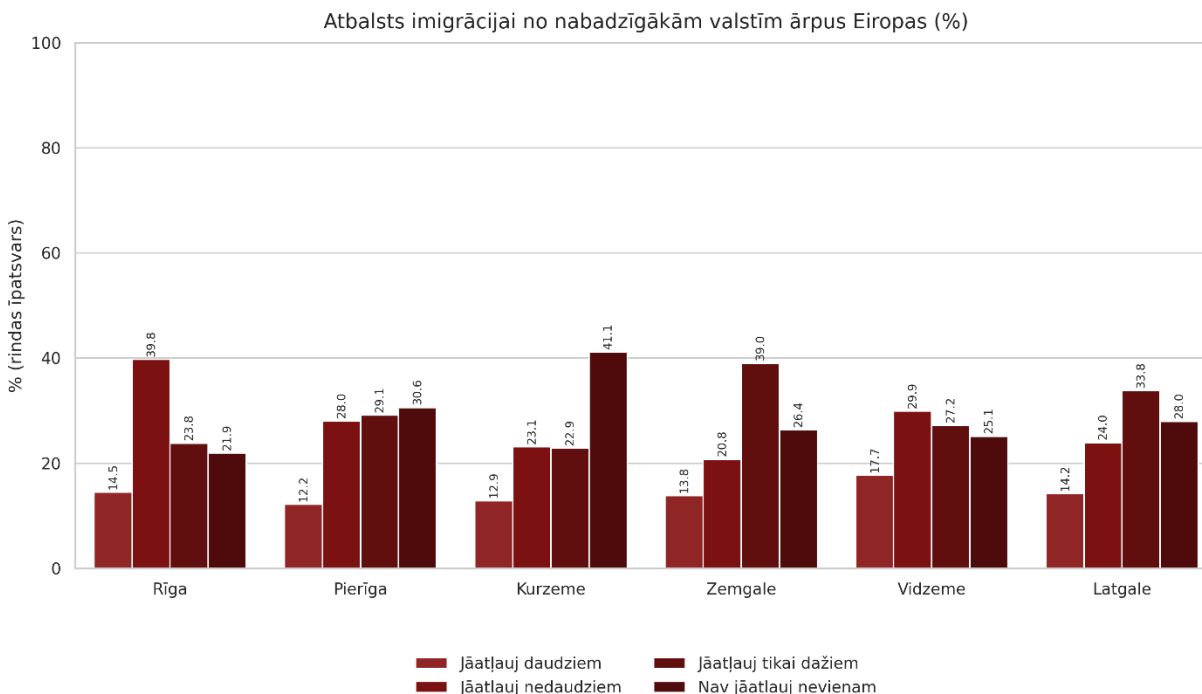
Mērīšana

Attieksme pret imigrāciju no nabadzīgākām valstīm ārpus Eiropas tiek mērīta ar ESS anketas jautājumu **B42**: *Novērtējiet, cik lielā mērā Latvijā vajadzētu atļaut cilvēkiem no nabadzīgākām valstīm ārpus Eiropas pārcelties uz dzīvi šeit? Piedāvātie atbilžu varianti ir 1 – Jāatļauj daudziem; 2 – Jāatļauj nedaudziem; 3 – Jāatļauj tikai dažiem; 4 – Nav jāatļauj nevienam.*

Galvenie novērojumi (pielikumu 3.7.15. – 3.7.21. tabulas)

Kopumā Latvijas sabiedrības attieksme pret cilvēku pārcelšanos uz Latviju no nabadzīgākām valstīm ārpus Eiropas kopumā ir piesardzīgi atbalstoša – visbiežāk izvēlētas vidējās kategorijas “jāatļauj nedaudziem” vai “tikai dažiem”, bet pilnīgs noraidījums nav dominējošs.

- Statistiski nozīmīgas atšķirības redzamas starp valodu grupām: visatvērtākie ir latviešu+krievu valodas lietotāji, latviešu valodas grupā biežāk sastopams pilnīgs noraidījums, savukārt krievu valodas grupa atrodas pa vidu.
- Augstākā izglītība ir saistīta ar lielāku atvērtību (biežāk norāda, ka jāatļauj pārcelšanos “nedaudziem”, retāk “nevienam”).
- Izteikts ir paaudžu faktors: jaunieši (15–24) ir visatvērtākie, kamēr vidējā un vecākā vecumā pieaug nosliece uz ierobežošanu, īpaši kategorijā “nav jāatļauj nevienam”.
- Reģionālā griezumā Rīga ir salīdzinoši atvērtākā, bet Kurzemē pilnīgs noraidījums sastopams visbiežāk; Vidzemē attieksme ir salīdzinoši iekļaujoša, bet Zemgalē un Latgalē dominē nostāja “tikai dažiem”.
- Politiskā uzticēšanās ir spēcīgākais faktors: pie zemas uzticēšanās biežāk izvēlas pilnīgu noraidījumu, bet vidējas un augstas uzticēšanās grupās pieaug atbalsts vismaz ierobežotai pārcelšanās atļaušanai.
- Kopumā atvērtību imigrācijai nosaka lielāka uzticēšanās varas institūcijām, jaunāks vecums, dzīvošana Rīgā un augstākā izglītība, bet nodarbinātības statuss un pilsoniskā līdzdalība statistiski nozīmīgu lomu nespēlē.

14. grafiks. Nostāja pret imigrāciju uz Latviju no nabadzīgākām valstīm ārpus Eiropas. $N = 1209$; $p = 0,0058$.

Reģionālās dažādības ilgtermiņā var kļūt par izaicinājumu imigrācijas politikas plānošanai, ja arī tiks nodrošināts sabiedrības un politikas veidotāju atbalsts imigrantu uzņemšanai. Rīga jau pašlaik kļūst par iekšējās darba migrācijas fokusu (sevišķi cilvēkiem no attālākiem Latvijas novadiem, kuriem ir grūti katru dienu ceļot uz darbu Rīgā un atpakaļ). Darbaspēka un nodokļu maksātāju trūkuma risks Rīgai ir zemāks, taču citiem Latvijas reģioniem, sevišķi Latgalei, - augstāks. Līdz ar to imigrācijas politikas plānošanai jāietver imigrācijas nozīmes skaidrošana, lai sekmētu izpratni par imigrācijas nozīmi. Tai pašā laikā pašai imigrācijas politikai jābūt rūpīgi pārdomātai un racionālai, iespēju robežās aicinot likumpaklausīgus imigrantus ar Latvijas darba tirgū pieprasītākajām zināšanām un kvalifikācijām. Priekšroka būtu jādod remigrantiem, kas no ārzemēm atgriežas uz dzīvi Latvijā.

Dzimumu līdztiesības uztvere

Mērīšana

ESS 11.kārtā dzimumu līdztiesība tika izziņāta ar vairākiem jautājumiem, no kuriem analīzei šī ziņojuma ietvaros tika atlasīts jautājums **E18** - *Cik kopumā slikti vai labi Latvijas ekonomikas izaugsmei būtu, ja sievietes un vīrieši saņemtu vienādu atalgojumu par vienādu darbu?* Šim jautājumam tika piedāvāta skala no 0 līdz 6, kur 0 nozīmē “ļoti slikti Latvijas ekonomikas izaugsmei” un 6 – “ļoti labi Latvijas ekonomikas izaugsmei”. Salīdzināšanai tika izmantotas vidējās vērtības; šoreiz skalas viduspunkts, kurš nosacīti atbilst neitrālai nostājai, ir 3 (atšķirībā no izplatītākām 0–10 skalām, kur neitrāla nostāja kodēta ar 5).

Galvenie novērojumi (pielikumu tabulas 3.8.1. – 3.8.8.)

Atšķirības pēc dzimuma ir statistiski nozīmīgas: vienādu atalgojumu par vienādu darbu sievietes vērtē pozitīvāk (5,1) nekā vīrieši (4,8), lai gan saturiski vērtības ir pietiekami tuvu viena otrai, lai runātu par dzimumu grupu konsensu.

Arī pilsoniskās līdzdalības līmenis pozitīvi korelē ar atbalstu vienādam atalgojumam par vienādu darbu un atšķirības ir statistiski nozīmīgas. Respondentiem ar IPLI = 0 tas ir 4,8, ar IPLI = 1 tas sasniedz 5,1, ar IPLI = 2 – 5,3 un ar 3+ aktivitātēm – 5,1. Tātad, pilsoniskā līdzdalība (it sevišķi divos aktivitāšu veidos) saistīta ar izteiktāku pārliecību, ka vienāds atalgojums abiem dzimumiem ir labs ekonomikai.

Visos pārējos griezumos (pēc mājās lietotās valodas, izglītības, vecuma, reģiona, politiskās uzticēšanās līmeņa) netika novērotas statistiski nozīmīgas atšķirības.

Kopumā ņemot, Latvijas sabiedrībā pastāv vairākuma konsenss par to, ka sievietēm un vīriešiem būtu jāsaņem vienāds atalgojums par vienādu darbu. Nav identificēti faktori, kas ļautu ievērojami diferencēt atbalsta pakāpi šim viedoklim vai noteikt, kuras sabiedrības grupas iestājas par vai pret to.

Viedokļi par valdības iejaukšanos, lai izlīdzinātu ienākumu atšķirības

Mērīšana

ESS anketas pamatdaļā (*core module*) ir iekļauts jautājums **B33**, kurš izzina respondentu piekrišanas pakāpi apgalvojumam “*Valdībai būtu jāveic pasākumi, lai samazinātu ienākumu līmeņu atšķirības*” ar piecu rangu skalu no 1 – pilnībā piekritu līdz 5 – pilnībā nepiekritu. Tas ir ordinālā līmeņa mainīgais, taču liela apjoma datiem, kuri ir savākti ar kādu no nejaušās (varbūtīgās) izlases paveidu, reizēm ir pieļaujams analizēt šādu pazīmi arī kā intervāla līmeņa mainīgo. Pēc būtības šis jautājums nosaka, cik lielā mērā iedzīvotāju atbalsta valsts iejaukšanos ekonomikā, lai mazinātu ienākumu nevienlīdzību sabiedrībā.

Galvenie novērojumi (pielikumu tabulas 3.8.9. – 3.8.16.)

- Atšķirības pēc dzimuma ir statistiski nozīmīgas. Sievietes biežāk nekā vīrieši pauž pilnu piekrišanu valdības iejaukšanās nepieciešamībai; vīriešiem salīdzinoši biežāk sastopamas neitrālās vai noraidošās atbildes. Tas saskan ar plašāku parādību, ka sievietes vidēji konsekventāk atbalsta uz resursu pārdali un izlīdzināšanu vērsto politiku.
- Atšķirības pēc izglītības ir statistiski nozīmīgas. Personām bez augstākās izglītības biežāk ir kategoriska piekrišana (“pilnībā piekritu” 35,1% pret 27,2% ar augstāko izglītību), kamēr personas ar augstāko izglītību nedaudz biežāk parādās neitrālas un noraidošas atbildes. Kopējais atbalsts abās grupās tomēr ir augsts.

- Atšķirības pēc vecuma ir statistiski nozīmīgas. Jaunākajā grupā (15–24) biežāk nekā citas grupas izvēlas neitrālas atbildi; pieaugot vecumam, pieaug arī atbalsts ienākumu izlīdzināšanai (īpaši 55–64 un 75+ grupās, kur “pilnībā piekrītu” ir 40%+). Tas var atspoguļot atšķirīgu dzīves pieredzi un sociālās drošības ideālos tipus.
- Arī reģionālās atšķirības ir statistiski nozīmīgas. Visaugstākais kategoriskās piekrišanas īpatsvars ir Kurzemē (“pilnībā piekrītu” 54,0%), kamēr Zemgalē raksturīgs ļoti augsts “piekrītu” atbilžu īpatsvars (63,0%). Rīgā atbalsts ir nedaudz vienmērīgāk sadalīts starp “pilnībā piekrītu” un “piekrītu”, ar salīdzinoši augstāku noraidošo īpatsvaru nekā citos reģionos. Taču kopumā visos reģionos dominē izlīdzinošās politikas atbalsts.
- Netika konstatēts statistiski nozīmīgas atšķirības pēc valodas, nodarbinātības, pilsoniskās līdzdalības vai uzticēšanās līmeņa.

Kopējā attieksme pret valdības iesaisti ienākumu atšķirību mazināšanā ir izteikti labvēlīga: “pilnībā piekrītu” un “piekrītu” kopā veido aptuveni trīs ceturtdaļas atbilžu (32,6% un 43,1%), kamēr iebildumu īpatsvars ir relatīvi neliels (7,8% “nepiekrītu” un 1,6% “pilnībā nepiekrītu”). Latvijas sabiedrībā saglabājas liels pieprasījums pēc nevienlīdzības mazināšanas, un sabiedrībā saskata, ka valdībai (valsts varas institūcijām) būtu jāspēlē tajā vadošā loma.

Politiskā uzticēšanās

Politisko uzticēšanos pieņemts definēt kā pārliecību, ka varas institūcijas ievēros spēles noteikumus un kalpos sabiedrības interesēm (Citrin & Muste 1999). Politiskā uzticēšanās ir būtiska demokrātisku sabiedrību funkcionēšanai, jo tā veicina valdības lēmumu leģitimitātes uztveri un iedzīvotāju gatavību sadarboties krīzēs (Lalot u.c. 2022; Charron u.c. 2023; Ņikišins 2025). Pētījumi konsekventi saista uzticēšanos ar režīmu stabilitāti un demokrātijas dzīvotspēju (Mishler, Rose 2001; Kolczyńska 2021).

Mērīšana

ESS anketā politisko uzticēšanos mēra ar septiņiem jautājumiem par uzticēšanos parlamentam (**B6**), tieslietu sistēmai (**B7**), policijai (**B8**), politiķiem (**B9**), partijām (**B10**), Eiropas parlamentam (**B11**) un Apvienoto Nāciju organizācijai (**B12**). Šajā pārskatā iekļauta uzticēšanās Saeimai, politiķiem, partijām, Eiropas parlamentam un Apvienoto Nāciju organizācijai. Skala ir no 0 (nemaz neuzticas) līdz 10 (pilnībā uzticas).

Galvenie novērojumi

Kopumā ņemot, Latvijas iedzīvotāji salīdzinoši vairāk uzticas starptautiskā līmeņa institūcijām – Eiropas parlamentam un Apvienoto Nāciju organizācijai, un mazāk – Saeimai, politiķiem un politiskajām partijām.

Uzticēšanās Apvienoto Nāciju organizācijai

- Dzimums: sievietes uzticas vairāk nekā vīrieši (4,3 pret 3,7).
- Vecums: būtiski augstāka uzticēšanās jauniešiem, ar dilstošu tendenci līdz ar vecuma pieaugumu.
- Reģions: augstāks līmenis – Vidzemē (4,8), Latgalē (4,6) un Zemgalē (4,5); zemāk – Pierīgā (3,4) un Kurzemē. (3,6).
- Nav nozīmīgu atšķirību pēc mājās lietotās valodas, izglītības, nodarbinātības, pilsoniskās līdzdalības.

Uzticēšanās Eiropas parlamentam

- Valoda: latviešu un jauktajā grupā uzticēšanās ir augstāka nekā krievu valodas grupā (4,4/4,5 pret 3,6).
- Vecums: būtiski augstāka uzticēšanās jauniešiem 15–24 (6,3), ar dilstošu tendenci līdz ar vecuma pieaugumu.
- Izglītība: personām ar augstāko izglītību ir augstāka uzticēšanās (4,9) nekā personām bez AI (4,1).
- Reģions: augstāks līmenis – Vidzemē (4,8) un Rīgā (4,6), nedaudz zemāks Latgalē (4,4) un Zemgalē (4,3); zemākais – Kurzemē (3,3) un Pierīgā (4,0).
- Dzimums un nodarbinātība nav statistiski nozīmīgi faktori.

Uzticēšanās politiskajām partijām

- Dzimums: sieviešu uzticēšanās ir nedaudz augstāka nekā vīriešiem, taču abiem dzimumiem tā ir izteikti zema (2,7 un 2,4).
- Vecums: jauniešiem 15–24 grupā uzticēšanās līmenis nedaudz augstāks (3,8), zemāks uzticēšanās līmenis ir vecumposmā no 25 līdz 44 gadiem (2,1–2,2).
- Personām ar augstāko izglītību uzticēšanās partijām ir augstāka nekā tiem, kuriem AI nav (3,0 pret 2,4).
- Reģions: samērā augstāki uzticēšanās līmeņi ir Vidzemē (3,1), Latgalē (3,0) un Zemgalē (2,8); zemāki – Kurzemē (2,0), Rīgā (2,4), Pierīgā (2,5).
- Valoda un nodarbinātības statuss nav statistiski nozīmīgi faktori.

Uzticēšanās politiķiem

- Dzimums: sieviešu uzticēšanās ir nedaudz augstāka nekā vīriešiem, taču abiem dzimumiem tā ir izteikti zema (2,9pret 2,5).
- Vecums: jauniešiem 15–24 gadu vecumā augstāks līmenis (3,9), kā arī 75+ grupā (3,2).

- Personām ar augstāko izglītību uzticēšanās partijām ir augstāka nekā tiem, kuriem AI nav (3,2pret 2,5).
- Reģionālā griezumā augstāks uzticēšanās līmenis ir Vidzemē (3,4) un Latgalē (3,3), kā arī Zemgalē (2,8); zemāks – Kurzemē (2,0) un Rīgā (2,3).
- Valoda un nodarbinātības statuss nav statistiski nozīmīgi faktori.

Uzticēšanās Saeimai

- Dzimums: sieviešu uzticēšanās ir nedaudz augstāka nekā vīriešiem, taču abiem dzimumiem tā ir izteikti zema (3,3 un. 2,9).
- Vecuma griezumā jauniešiem vecumā 15–24 augstāks līmenis (4,4), vecākajā grupā (75+) 3,7; zemāka 25–44 gados.
- Personām ar augstāko izglītību uzticēšanās līmenis ir augstāks (3,7 pret 2,9).
- Reģionālā griezumā uzticēšanās Saeimai ir augstāka Vidzemē un Zemgalē (3,7); zemāka – Pierīgā (3,3) un Latgalē (3,5); viszemākā – Rīga (2,7) un Kurzemē (2,4).
- Valoda un nodarbinātības statuss nav statistiski nozīmīgi faktori.

Kopsavilkums, secinājumi un iespējamie politikas virzieni

Apmierinātība ar dzīvi; piederība (emocionālā saistība) Latvijai un Eiropai

- Dzīves apmierinātību visvairāk nosaka veselības pašnovērtējums (stiprākais faktors visās vecuma grupās). Ar labu veselību apmierinātība ir augsta gandrīz visos vecumos; ar sliktu – zemāka visās vecuma grupās.
- Augstāka apmierinātība ar dzīvi raksturīga gados jaunākiem cilvēkiem, personām ar augstāko izglītību, Vidzemē un Pierīgā dzīvojošiem. Tā ir zemāka Rīgā, Zemgalē, kā arī cilvēkiem, kas mājās runā latviešu+krievu valodā vai arī tikai krievu valodā.
- Emocionālā saistība ar Latviju pieaug līdz ar vecumu visās valodas grupās; vecākajās kohortās valodu atšķirības izlīdzinās.
- Piederība Eiropai ir zemāka nekā piederība Latvijai. Tā ir salīdzinoši augstāka jauniešiem un augstāk izglītotajiem, taču zemāka krievu valodas grupā un Kurzemes reģionā.

Ieteikumi:

- Veselības politikas prioritāte, sevišķi vecuma grupās sākot no 35 gadiem.
- Nacionālās un eiropeskās identitātes un etnolingvistisko grupu saliedētības stiprināšana; mērķētas programmas bilingvāliem jauniešiem.

Eiropas Savienības integrācija un potenciāls balsojums referendumā par Latvijas dalību ES

- Lielākā daļa iedzīvotāju atbalsta palikšanu ES (ap 86% visās grupās), līdz ar to Latvijas eiropeskā izvēle nav apdraudēta. Izstāšanās atbalsts zems (ap 9–10%); vien nedaudz augstāks krievu valodā runājošajiem un 45–54 g.v. grupā.
- Attieksmi pret tālāku ES integrāciju vispozitīvāk ietekmē uzticēšanās politiskajām institūcijām.

Ieteikumi:

- Mērķtiecīga komunikācija par ES lomu un pienesumu tautsaimniecībai un tiesiskumam, kas ir orientēta uz skeptiskāk noskaņotām grupām.

Pilsoniskā līdzdalība

- Izņemot dalību vēlēšanās, pilsoniskā līdzdalība Latvijas sabiedrībā ir zema. Seši no desmit iedzīvotājiem nepiedalās nevienā ārpusvēlēšanu aktivitātē; indivīdi, kas piedalās trīs vai lielākā aktivitāšu skaitā, veido ap 10% no ģenerālkopas.
- Līdzdalību veicina augstākā izglītība, nodarbinātība, latviešu valodas vide, dzīvošana Rīgā/Pierīgā; vīrieši biežāk uzrāda visaugstāko (3+) aktivitātes līmeni.
- Tai pašā laikā pilsoniski aktīviem iedzīvotājiem ir biežāk vērojama zema uzticēšanās institūcijām. Tas liecina, ka aktivitāte nereti ir reakcija uz sociāli politiskām problēmām.

Ieteikumi:

- Resursu/kompetenču programmas pilsoniskajai līdzdalībai, sevišķi reģionos ārpus Rīgas, piemēram, Latgalē un Zemgalē.
- Attīstīt mūsdienu līdzdalības iespējas un mehānismus, tai skaitā e-demokrātiju (petīciju, lēmumu projektu iesniegšana, perspektīvā – elektroniskā balsošana).

Politiskā sistēmas atsaucība, demokrātiskā ietekmējamība, politiskās kompetences pašnovērtējums

- Priekšstatī par politiskās sistēmas atsaucību ir visai kritiski; jauniešiem tie ir salīdzinoši augstāki, taču ar vecumu pasliktinās.
- Subjektīvā politiskā kompetence ir zemā līmenī; nedaudz augstāka strādājošajiem un personām ar augstāko izglītību; zemāka vecākajās grupās.

Ieteikumi:

- Valsts un pašvaldību “atsaucības infrastruktūras” stiprināšana: īsāki lēmumu cikli, publiska atgriezeniskā saite, “vienas pieturas” principa ieviešana iedzīvotāju mijiedarbībā ar iestādēm.
- Sabiedrības politiskās prasmes un kritiskās domāšanas stiprināšanai apsvērt iespēju izveidot iestādi, kuras pārraudzībā būtu pilsoniskā izglītošana (līdzīgi Vācijas *Bundeszentrale für politische Bildung*), tās ceļa kartes (konceptijas) izstrādē iesaistot ekspertus no nevalstiskajām organizācijām, akadēmiskās vides un masu medijiem.

Sekošana līdz ziņām par politiku un aktuālajiem notikumiem masu medijos

- Vidēji ~1,5 st/dienā; jaunieši ~40 min., 65+ ~2 st.
- Jauktajā valodas grupā patēriņš jaunībā un vidējā vecumā zemāks; 65–74 vērojams pieaugums.
- Reģioni: vairāk seko līdz Rīgai, Kurzemē; mazāk Latgalē, Vidzemē, Zemgalē.

Ieteikumi:

- Mēdijpratības un kvalitatīvas informācijas pieejamības uzlabošana, sevišķi jauniešu auditorijai un reģionos ar zemāku patēriņu, kā arī ārvalstu mediju ietekmi (Latvijas austrumu pierobeža).
- Kvalitatīva un objektīva satura pieejamība valsts valodā un minoritāšu valodās.

Apmierinātība ar ekonomiku un demokrātiju

- Ekonomika: kopumā zemi vērtējumi; visvairāk nosaka politiskā uzticēšanās un subjektīvie māsaimniecības ienākumi. Rādītāji augstāki Vidzemē un Pierīgā, zemāki krievu un jauktajā valodas grupā bez augstākās izglītības.
- Demokrātija: vidēji zema apmierinātība (4–5). Spēcīgākais faktors ir politiskā uzticēšanās. Apmierinātība ir augstāka jauniešiem, strādājošiem ar augstāko izglītību, bet zemāka krievu valodas grupa.

Ieteikumi:

- Valsts un pašvaldību “atsaucības infrastruktūras” stiprināšana: īsāki lēmumu pieņemšanas cikli, atgriezeniskā saite, “vienas pieturas” principa ieviešana iedzīvotāju mijiedarbībā ar iestādēm. Lēmumu skaidrošana un pamatošana saprotamos vārdos.
- Progresīvās nodokļu likmes saglabāšana, pievienotās vērtības nodokļa likmes mazināšana noteiktām precēm/pakalpojumiem, neapliekamā minimuma un/vai minimālās algas pakāpeniska celšana. Ienākumu drošība: mērķētas politikas grupām “grūti iztikt”, īpaši vidējā vecumā, kur ekonomiskais spiediens vislielākais.

Klimats

- Lielākā daļa aptaujāto uzskata, ka klimata pārmaiņas nosaka gan daba, gan cilvēks; sievietes biežāk akcentē cilvēka lomu.
- Personīgās atbildības sajūta ir augstāka sievietēm, cilvēkiem ar augstāku subjektīvo labklājību, Vidzemē un Zemgalē; tā ir zemāka Rīgai.

- Arī uztraukums par klimata pārmaiņu ietekmi lielāks sievietēm un vecākajās grupās; zemāks Rīgā un Kurzemē.

Ieteikumi:

- Izglītojošo pasākumu un programmu izstrāde un ieviešana par klimata pārmaiņām, ilgtspējīgu attīstību un zaļo ekonomiku; mītu un aizspriedumu kļedēšana; veiksmīgu risinājumu akcentēšana un popularizēšana (energoefektivitāte, ilgtspēja, videi draudzīgas enerģijas ražošana).

Sociālā dzīve un uzticēšanās

- Ar sociālo kontaktu intensitāti pozitīvi korelē augstākā izglītība un nodarbinātība; jaunākajās grupās kontakti ir ļoti bieži, taču senioriem to biežums sarūk. 75+ grupā gandrīz trešdaļa norāda, ka viņiem nav neviena uzticama sarunbiedra, kas nozīmē augstu vientulības risku.
- Sociālā uzticēšanās kopumā vidēji zema, taču augstāka, nekā uzticēšanās politiskajām institūcijām; citu cilvēku godīguma uztvere ir pozitīvāka, cerīgāka, nekā uzticamības un izpalīdzības novērtējums. Reģionālās atšķirības ir būtiskas: izpalīdzības novērtējums ir augstāks Vidzemē un Latgalē, bet zemāks Rīgā un Kurzemē.

Ieteikumi:

- Pret vientulību vērsta programmas 65+ vecuma grupām (vietējo kopienu izveide un stiprināšana, sociālie klubi, starppaaudžu aktivitātes).
- Kopienas atbalsts ārpus Rīgas – infrastruktūra sociālai dzīvei mazpilsētās un ciemos; vietējo kopienu iniciatīvu un pasākumu atbalsta programmas.

Imigrācija no nabadzīgākām valstīm ārpus Eiropas

- Sabiedrības nostāja piesardzīgi atbalstoša ("nedaudziem/tikai dažiem"); imigrācijai ir atvērtāki jaunieši, Rīgas iedzīvotāji, cilvēki ar augstāko izglītību un cilvēki, kuri mājās lieto gan latviešu, gan krievu valodu. Attieksme ir negatīvāka Kurzemē.

Ieteikumi:

- Reģionāli diferencēta imigrācijas politika ar skaidrojumiem, kas fokusējas uz darba tirgus vajadzībām un demogrāfiju; priekšroka remigrantiem un kvalificētiem imigrantiem, kuri ir gatavi integrēties Latvijas sabiedrībā.
- Atbalsta mehānismi uzņēmumiem un organizācijām, kuras pieņem darbā remigrantus un imigrantus.

Dzimumu līdztiesība un ienākumu nevienlīdzība

- Plašs konsenss: vienāds atalgojums par vienādu darbu tiek plaši vērtēts kā labs ekonomikai (sievietes nedaudz pozitīvāk, taču atšķirība nav liela).
- Spēcīgs atbalsts valdības rīcībai ienākumu atšķirību mazināšanai (ap 75% piekrīt/pilnībā piekrīt); jo vecāki iedzīvotāji, jo lielāks atbalsts; cilvēkiem bez augstākās izglītības atbalsts nedaudz izteiktāks.

Ieteikumi:

- Elastīga nodokļu, algu, pabalstu un atvieglojumu politika valsts un pašvaldību līmenī (īpaši ņemot vērā māsasaimniecības ar zemākiem ienākumiem); optimālāka valsts, darba ņēmēju un darba devēju interešu balansēšana.
- Atbalsts darba devējiem, kas nodrošina saviem darbiniekiem darba un dzīves līdzsvaru (arī ņemot vērā demogrāfiskās situācijas uzlabošanu kā prioritāti).

Politiskā uzticēšanās

- Augstāka uzticēšanās ANO/EP, zemāka Saeimai, politiķiem un partijām; jauniešiem kopumā augstāka uzticēšanās nekā citām vecuma grupām.
- Augstāka uzticēšanās biežāk vērojama Vidzemē un Latgalē; zemāka – Rīgā un Kurzemē; krievu valodas grupā zemāka uzticēšanās EP.

Ieteikumi:

- Politiskās sistēmas atsaucības un demokrātiskās ietekmējamības akcentēšana; iedzīvotāju politikas prātības veicināšana.

Secinājumu un iespējamo politikas prioritāšu apkopojums

- **Uzticēšanās politiskajām institūcijām** ir atslēga: tā korelē ar attieksmi pret ES, demokrātijas un ekonomikas novērtējumu, attieksmi pret imigrāciju. Politikas kvalitāte, caurspīdīgums un iedzīvotāju iesaiste veicina uzticēšanās līmeņa pieaugumu.
- Veselība ir galvenais faktors cilvēku **apmierinātībai ar dzīvi**. Slimību profilakse un pieejamība visās teritorijās, kā arī izglītošana par atbildīgu un uzmanīgu attieksmi pret savu veselību, ar fokusētu uzmanību 35–64 g.v. grupām.

- **Izglītība un nodarbinātība stiprina līdzdalību, sociālās saites un līdzcilvēku savstarpējo uzticēšanos.** Nepieciešamas investīcijas augstākajā un pieaugušo izglītībā, prasmēs, pilsoniskajās iemaņās un kompetencēs, kā arī pasākumi reģionālu darba tirgu attīstībā (Latvijas policentriskā attīstība).
- **Senioru sociālā atstumtība** ir sistēmisks risks (vientulība, uzticamo cilvēku trūkums). Vajadzīgas ilgtermiņa kopienas programmas, nevis tikai īstermiņa projekti.
- **Reģionālās atšķirības Latvijā ir noturīgas.** Vidzeme izceļas pozitīvi vairākos rādītājos (apmierinātība ar dzīvi un uzticēšanās). Rīgā un Kurzemē ir biežāk vērojami zemāki sociālās uzticēšanās un izpalīdzības rādītāji. Kurzemē vērojama skeptiskāka attieksme pret Latvijas politisko sistēmu (zemāka ticība tās atsaucībai, zemāka uzticēšanās institūcijām). Joprojām ir aktuāla politikas pielāgošana Latvijas reģionu specifikai un vajadzībām.
- **Krievu valodas grupai vairākos rādītājos vērojami zemāki vērtējumi** (apmierinātība ar dzīvi, ES piederība, klimata atbildība u.c.). Nepieciešama mērķēta, cenoša un faktiem balstīta komunikācija, kvalitatīvs un uzticams mediju saturs, kā arī iesaistes mehānismi.

Lai celtu sabiedrības noturību un attīstības dinamiku, politikas ietekmei jābūt jūtamai cilvēku ikdienā – veselībā, ienākumu drošībā, līdzdalības vieglumā, skaidrā dialogā ar valsti un stiprās vietējās kopienās visos valsts reģionos.

1. Charron, N., Lapuente, V., & Rodríguez-Pose, A. (2023). Uncooperative society, uncooperative politics or both? Trust, polarization, populism and COVID-19 deaths across European regions. *European Journal of Political Research*.
2. Citrin, J., & Muste, C. (1999). Trust in government. In J. P. Robinson, P. R. Shaver, & L. S. Wrightsman (Eds.), *Measures of political attitudes* (pp. 465–532). Academic Press.
3. Kolczyńska, M. (2021). The economy and governance as determinants of political trust in Europe: An analysis of the European Values Study and World Values Survey, 1990–2019. *Czech Sociological Review*, 56(6), 791–833.
4. Lalot, F., Heering, M. S., Rullo, M., Travaglino, G. A., & Abrams, D. (2022). The dangers of distrustful complacency: Low concern and low political trust combine to undermine compliance with governmental restrictions in the emerging COVID-19 pandemic. *Group Processes & Intergroup Relations*, 25(1), 106–121.
5. Mishler, W., & Rose, R. (2001). What are the origins of political trust? Testing institutional and cultural theories in post-communist societies. *Comparative Political Studies*, 34(1), 30–62.
6. Newton, K. (2007). Social and political trust. In R. J. Dalton & H.-D. Klingemann (Eds.), *The Oxford handbook of political behavior*. Oxford University Press.
7. Nikišins, J. (2025). Contours of compliance: Unravelling factors shaping public health policy preferences in the COVID-19 era. *Filosofija. Sociologija*, 36(2), 145–163.
8. Rosenstone, S. J., Hansen, J. M., & Reeves, K. (2003). *Mobilization, participation, and democracy in America*. Longman.
9. Simmel, G. (1950). *The sociology of Georg Simmel*. Free Press.
10. Verba, S., Schlozman, K. L., & Brady, H. E. (1995). *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics* (4th printing). Harvard University Press.